ANTWOORT

Op een Faem-roovende

Boeck / het welcke ghenaemt is: Tsamensprekinghe van drye Persoonen / ouer het Regireus Placcaet van Groninghen. Sonder naem des Authoors.

Onder verbeteringh' ghestelt.

Door Wijnant Kras, wilt dit versinnen,
Buytē Ian-roon-poort sult ghy hem vinnen
Die dit Werck willen laecken,
Die moeten selfs een beter maecken.

¶ Syrach. Caoit. 11. vers. 7.
En verdoemt niemant / eer ghy die sake te voren bekendt/ bekentse eerst / ende strafse dan/ etc.

Proverb. 11. Vers. 9.
Door den mondt des huychelaers wordt zijnen Naesten verdorven. Doch de Rechtveerdighe merckent/ ende werden verlost.





¶ Ghedruckt int Jaer ons Heeren/ 1602.

¶ Voorrede tot den Leser.

SEer beminden Leser / U. L. sal believen te verstaen / hoe datter een Boeck (oft met recht maer een Kladde-belle ghenoempt mach worden) is wt ghegeven sonder Naem des Autheurs, maer ick hebbe met alder naerstichept daer na vernomen / ende ben ten laetsten gecomen by eenen die my met waerheyt verklaert heeft / dat Ian Claessen Rolvvaghen den halven Autheur is / maer ick en wete niet voor zeecker / wie zijn hulpe is / eñ ick des halven hem geenen Naem en can toeschrijven / dan noemen hem na zijn werck / namelijck den Defameerder, eñ metten kortsten gesept / den Rolvvagen. Dese twee Autheurs hebben tsamen een Kladde-bel ghemaeckt teghen het Placcaet van Groningen, het welcke die voorsienige Heeren eñ Overichept tot Groningen, hebben laten verkondigen. Eñ ick dit siende / hebbe met lanckmoedichept verwacht / dat daer yemant soude op geantwoort hebben / diet mogelijck beter soude hebben gepast / eñ oock beter ghelegen soude zijn geweest dan het my was / ende oock aengesiender by den gemeenen Man / want sy op andere tijden sulcx wel gedaen hebben / doen't niet wel te passe en quam / eñ nu seer wel te passe soude ghecomen hebben / van haer-luyden ghedaen te moghen worden / maer sy soecken het gemack mede / oft sy en trecken haer die sake niet aen / elck roept ick hebbe so veel anders te doen / dat het my niet en mach gebeuren / sy slachten de ghene / die ter Maeltijt ghenoodet waren / eñ elck maeckten zijn ontschult / eñ onder tusschen spouwen die boose alles wt teghen Godt ende zijnder Ghemeynten / Ja lasteren de Overichept / sonder welcke gheen Regieringen en connen bestaen / eñ nu siende / dat de Gheleerden met stil-swijgen als eenen onnutten klap / het selfde voorby gaen / eñ achten het onnoodich te wesen den onnutten klap te beantwoorden. So hebbe ick na mijn cleyn vermoghen het selfde by der handt ghenomen om metten kortsten te beantwoorden / ende mijn Pont te wercke gestelt / op dat het mochte profijt doen by eenighe Menschen.

Ende op datmen my te rechte sal verstaen / so moet den Leser weten / hoe dat ick dese mijn verantwoordinghe hebbe ghestelt in drye deelen te beantwoorden. Ten eersten / dat de Overichept van Godt is ingh[e]stelt / ende dat sy daerom moeten Goddelijcke dinghen doen / den goeden te beschutten / eñ den quaden te straffen / alle Afgoderye weeren / na het bevel des Heeren / oock na het exempel aller Godt vreesende Mannen Godts, so Coningen als Propheten / ende een eenighe Kercke Godts te bouwen ende te kennen.

Ten tweeden / dat daer maer een eenige Kercke en can noch en mach wesen / welcke die is / ende waer aen men die eenige Kercke kennen sal / eñ wat sy voor waer-teeckenen heeft / dat oock de Overichept schuldich is die eenige Kercke te beschutten / ende alle vreemde Godtsdiensten te weeren / dat oock alle anderen / gheenen Godtsdienst / maer eenen Afgodts dienst en is.

Ten derden / so is het Faemroovende Boeck beantwoort / namelijck die principale Puncten die daer in zijn / eñ ick hebbe het Faemroovende Boeck

 in thien

thien deelen beantwoort / om dies te beter te moghen verstaen wat daer in staet / eñ daer vonde ick thien Puncten inne / die my dochte noodich te wesen (eñ oock het geheel Boeck daer mede beset was) om die selve Puncten d'een na d'ander te beantwoorden. Oock sult ghy hier in vinden seer beminde Leser het Placcaet van Groningen, alsoo het in zijn Boeck vervatet staet. Oock sult ghy hier in vinden het Vonnis der Heeren Staten van Vrieslandt, gewesen over eenē genaempt Ian Iacopszoon, van Haerlingen, met oock die Confessie by den selven voorghenoembden Ian Iacobszoon ghedaen / het welcke hy oock met zijn eyghen Handt ondertepckent heeft / Amen.

Noch soo sal V. L. believen te verstaen / hoe dat ick noch hebbe bevonden / dat den selven Autheur heeft laten in Druck wt gaen noch een ander Twist-makende Boeck / ghenaempt het AENHECHTSEL, over het Regireus Placcaet van Groningen, soo hy't noempt / het welcke ick oock ghelesen hebbe / maer niet besonders daer in en is om te beantwoorden / maer is van eenderley stoffe als het eerste bevonden. Van daer zijn sommighe Redenen in / die geheel schamper zijn tegens die Gereformeerde Kercke / die welcke ick met den lichtsten beantwoort hebbe / ende late het daer mede henen loopen / denckende datter noch yemant sal wesen van den Gheereformeerden / die noch tot zijnder tijt wt zijnen slaep sal ontspringhen / ende nemen die Penne in der handt / soo niet / soo moet ick noch op dese Achte Doctoren passen / ende bestraffen haer op een ander tijt noch wat beter / want ick hebbe somwijlen hier in myn Boeck veel verhaelt / ende verhope oock Antwoordt te krijgen op mijne voorghestelde Vraghen / soo sy anders noch Pampier ende Inckt hebben. Vaert wel.

(:.:)

¶ Merckt wel ende verstaet / Hier volcht nu het Plackaet.

Placcaet.

Placcaet.

BOrgemeesters ende Raet laten weten / alsomen in ghewisse Ervaringhe comen / dat niet alleene veele inder Stadt eñ der selver Jurisdictien / sich onderstaen tegens het bezwooren Tractaet metter stadt / Anno 1594. opgerechtet / andere Religien als de Reformeerde te Exerceren eñ gebruycken / tot vervalschinge van Godes woort / t'misbruyck zijnder heyligen Sacramenten / ende tot Argernisse ende verleydinghe van veele Menschen: dan aock / dat vast veele onordinge eñ misbruycken in / ende buyten den Echten standt / ende sunts anders teghens al-hier opgerichtede ende ghebruyckelicke Christelicke Kercken ordeninge / in rijten eñ gepleecht worden: Ende wy ons Ampts halven plichtich erkennen / sulckes alles met ghebeurlijcke straffe te bejeghenen ende te weeren: Hebben gheordineert eñ ghestatueert / Ordineeren ende Statueren midts desen als volcht.

Eerstlijck dat alle Exercitien van andere Religien als der Ghereformeerden / namaels hier verboden sullen zijn: Ende noch / so wie bevonden wort / zijn huys ofte plaetse den Wederdooperen / Papisten / ofte anderen teghens deser Stadts Kercken ordeninghe tho ghestaden / om ghepredigt ofte vergaderinghe gehouden te worden / sal elck mael verbeuren thien Daelders.

De Prediger aberst als voorsz. soo bevonden sullen worden te predighen / sullen yedermael verbeuren thien Daelders / ofte veerthien dagen te water ende broode ghesettet te worden / ende ten derden mael alsoo te Predigen bevonden / sullen der stadt ende der selver Jurisdictie verwijset worden.

Ende die in alsulcke Predicatien ofte vergaderinghen bevonden worden / sullen yeder elckmael verbeuren twee Daelders.

So wie bevonden wort yemanden weder te Doopen sal verbeuren twintich Daelders ende andermael bevonden / te water ende te broode / ende gewesen te worden / als voorsz. is.

Item ongedoopte kinderen / sullen gheen Erffenisse ont fangen / ofte bet henen volghende in Stadts boeck ghestelt.

Oock sal niemant tot eenighe Administratie bedieninghe / Publicke ofte Privare / noch oock tot kunschap ofte ghetuychenisse toe ghelaten worden / hy doe dan de solemnelen daer toestaenden Eedt / alsulcken Eedt weygherende / sullen ghestraft worden / als na recht behoort.

Alle die sonder trouwen in Concubynaetschap leven / ende sich niet binnen een Maent na der Kercken ordeningen / in den heyligẽ Echtstandt begeven / sullen als Hoereerders / ende na ghelegentheyt der Persoonen / Arbytralick ghestraft worden.

Item die in bloet-schande / ofte verbodẽ graden Contrajeeren: ofte oock buyten der Gereformeerde Kercke sich copuleren laten / sullẽ in der Ervinghe de goederen / ende sunts sich der Echeschap niet hebben te erfreuwen / ofte ghenieten: noch oock Echte kinderen / bet heen / en sullen sunts noch na ghelegentheyt / ende noot des dades / ghestraft worden.

In desen voorgeschreven breucken te Apliceren / de helft den aenbrenger /

ende d'ander helft ghelijck andere breucken inder Stadt / ende der selver Jurisdictien vervallen.

Aldus geresolveert den 5. September / om op den toecomende Maendach metter Klocke af-ghepubliceert te worden.

T'ghene voorgeschreven aengaende de Exercitien van Religien ende metter Klocke af-ghepubliceert den 7. Septembes 1601. Oude stijl.

Burghemeesteren.		*Raets-heeren.*
Tamme Coenders.		Peter Cornelisz.
Abel Coenders.		Fredrick Cuyter.
Hillebrandt Roltinan,		Govert Everts.
Herman Wijsferinck.		Lambert Hôerntjes,
		Syabbe Broils,
		Reynier Roelofs,
		Eggherich Egghens,
		Aelbert Iansz.
		Ian Wijcheringe was absent

Syrach. 10.

Dat Regiment op Aerden / staet in Godes handt / die gheeft hun by tijden een gheschickten Regent.

Syrach. 16.

Een vroom man kan een Stadt op helpen / maer oft daer al schoon veel Godloosen zijn / soo wordt sy doch door hun verwoestet.

Syrach. 28.

De Oorblasers ende valsche boose monde zijn vervloeckt want sy verwerren veel / die goeden Vrede hebben.

Een Mensche behoudt tegen den anderen den Toorne / ende wil by den Heere ghenade soecken.

Syrach. 32.

Een Godloose en laet hem niet straffen / ende weet hem te behelpen met andere Lieden exempel in zijn voornemen.

Antwoort

Antwoordt / op een Faem-roovende Boeck / het welcke ghenaempt is een T'samenspreeckinghe van dry Persoonen / over het Regireus Plackaet van Groningen / sonder Naem des Autheurs.

DE barmhertige Godt eñ Hemelsche Vader gheeft onse Overicheyt ende ons al tsamen / die rechte ware kennisse zijns lieven bemindeu Soons JEsum CHristum / door den welcken alle goede Regeeringe worden bestiert / dat onse Overicheyt mach alsoo regeeren / dat het mach dienen tot Lof / prijs eñ Eere van Godts Kercke / ende trouwelijck haer moghen quijten in haer opgheleyde Ampt / ende alle quade Fenijnighe Tonghen moghen af slaen als vuyrige pijlen des Duyvels / gelijck den Eerbaren wijsen Raedt der Stadt Groningen heeft ghedaen na haer opgeleyde Ampts halven. So heeft die trouwe Overicheyt in alle Eerbiedinge gesocht die Kercke Christi te beschutten voor alderhande Afgoderije / hoe schoon het soude moghen schijnen te wesen / eñ hebben in dese laetste quade Daghen achtinge genomẽ op die Predicatie des Goddelijckẽ woorts / ghelijckerwijse oock gedaen heeft den Coninck van Ninive / Jona.3. hoorende die Predicatie van Jonas / heeft die ter Herten genomen / niet alleen voor hemselven / maer heeft die Ondersaten willen voor gaen / om dat sy haer soudẽ veroot-moedighen voor Godt / Ja heeft hem alsoo vernedert / zijn Coninckliicke cleederen af gheleydt / in Zacken ende Assche Boete ghedaen / ende oock laten Publiceeren / dat een yegelijck die binnen der Stadt-poorten woonden / souden houden eenen alghemeynen Vasten-dach / Ja onthouden van alle spijse eñ dranck / om dat sy Godt almachtich bequamelijcker met vieriger Herten mochten bidden / dat die Plagen

daer mede Godt haer was dreyghende / mochten af gewendet worden / eñ alsulcken Bevel gedaen zijnde van den Coninck / is oock van den Niniviten sonder murmureeren na gecomen / want de Stadt Ninive was vermaert boven alle andere Steden / Ja was oock die alder hoochmoedichste op gheblasen / oock de hooveerdichste / stout / vermeten / ende de quaetste / vol grouwelen ende lasteringe / Nochtans soo hebben sy dese onse Steden te boven ghegaen in de gehoorsaemheyt haers Coninck / eñ hebben alle int ghemeen haer boos wesen af ghestaen / Maer wy lieden willen genaempt wesen die Ghemeente Godes / het wt-verkoren Volck des HEEren / maer wy mochten met recht beter genaempt zijn het volck Beliams eñ die kinderen des Duyvels / Jeremi. 8. overmidts onse ongehoorsaemheyt teghen Godt ende die vreed-soeckende Magistraet knorren eñ kijven / Ja die selfde te Diffameeren / ende alle Blasphemien wt te spouwen / wanneer het Mandaet van die Overicheyt niet met onsen lusten en accordeert. Oock soo en hebben die Ninitviten niet gedaen / maer alle gehoorsaemheyt bewesen aen haren Coninck / het welcke sy oock met grooter neerstichevt zijn na gecomen / schande ende oneere moeten sodanige ouer commen / die den Niniviten niet en soeckẽ na te commen in alle Godtvreesentheyt / wat helpt doch onsen blootẽ Naem der Christenen / Christus sal met recht teghen ons segghen: Wijckt van my ghy werckers der ongherechticheydt / Matth. 7. Ten sy dat wy oock met die van Ninive ons bekeeren ende Boete doen / om dese schandalen eñ Argernissen wech te nemen / so moeten alle oprechte Overicheden haer trouwelijcken quijten / soo sy den Naem der Christenen willen dragen na het exempel aller vromen Conninghen.

Den Prophete David seyt aldus: Psalm. 82. Godt staet inder Ghemeynte Godes / ende is Rechter onder den Goden. Hier worden die ghetrouwe Overheyden van Godt Goden ghenoempt van wegen hares Ampts halven / daer mede

mede gheeft Godt haer te kennen / dat sy oock sullen toe sien dat sy haer opgheleyde Ampt Goddelijck regeeren / niet na Menschen goet-duncken / maer dencken also / dat sy haer Ampt ontfangen hebben van Godt / dien sy hier namaels sullen moeten reeckenschap gheven van hare Regeeringhe / Daerom staet haer toe wel te betrachten met den Propheet David / Psalm. 101. Die seyt: Valsche luyden en houde ick niet in mijnen Huyse / die Leugenaers en dienen niet by my / vroech verdelghe ick alle Godloosen in den Lande / op dat ick alle quaet-doenders wt-rode wt die Stadt des Heeren.

Daer en tegen seyt den Propheet David / Psalm. 1. Wel geluckfalich te wesen / die op den wech der Spotters niet en gaet / noch by haer en zijn gheseten. Daerom die Magistraten haer Ampt is / den vromen op den rechten wech te stuyren / ende haer te beschutten na het Exempel des vromẽ Coninck Jozias / 1. Regum. 23. die een verbondt maeckte met het ghemeene Volck / om alle vreemde Godsdiensten te verdrijven / wt te roden / ende eenen Godt te dienen na des HEEren Wet / ende seyt aldus: Den Coninck tradt aen een Calomne / ende maeckte een verbondt voor den HEEre / dat sy souden wandelen den HEEre na / ende houden zijne Gheboden / getuychenissen ende Rechten / van gantscher Herten / ende van gantscher Zielen / op dat sy oprechten de woorden des Verbondts / die gheschreven stonden in desen Boeck. Eñ alle het Volck traden mede in dit Verbondt / eñ den Coninck gheboodt den hooghen Priester Helkia / ende den Priester der tweeder Ordeninghe / ende Wachters aen den Dorpel / dat sy souden wt den Tempel des HEEren brenghen alle gereetschap / die den Bael ende den Hagen / ende alle Heyren des HEmels ghemaeckt was / ende verbranden het buyten voor JErusalem / in den Dale Kidron / ende zijn stoff werdt ghedragen na Bethel.

Hier hebt ghy seer beminde Leser / het trouwe Verbondt dat den Coninck met zijn Volck heeft op-gericht / ende alle

ghetrouwe Overicheden schuldich zijn na te comen / tot opbouwinghe van een eenige ware Kercke Christi / op dat also mach ghewenpt worden sodanige grijpende Wolven / die tot ons comen in den schijn eenes Lams / ende spreeckt veel van een Libertept / ende van eenen breeden wech / daer inne men soude moghen toe laten te hanteeren alle boose Afgoderije / ende haers Herten lust / om also een Sodomitschen grouwel op te rechten / gelijck als den Defameerder is voorwendende in zijn Tegen spreken des Plackaets van Groningen / het welcke tot zijnder tijt noch wel bewesen sal connen worden / hier toe dient ten eersten dit propoost / int Boeck der Coninghen staet aldus:

1. Regum. 15. vs. 11. Eñ Assa dede dat den Heere wel beviel / als zijn vader David / eñ verdreef die Hoeren-jagers wt den Lande / ende nam wech alle Af-goden / die zijn Vaders ghemaeckt hadden.

Siet alsoo zijn alderhande Afgoderijen van Godt opt hoochste verboden allen Magistraten / daer Godt also sept: Deuter. 5. 7. Ghy en sult gheen ander Goden voor my hebben.

Eñ oock so claecht den Propheet Jeremias ouer veelderhande Afgoderije / die gheleden worden onder het Volck Godts / Jerem. 7. eñ sept dat sy roepen: Hier is des Heeren Tempel / hier is des Heeren Tempel / maer Godt wijst haer noch eerst tot Boete te doen / ende haer leven te beteren / ende dat sy haer tot Godt bekeeren souden / oft Godt wilde haer verdelgen / ende spreeckt door den mondt Jeremias: Gaet henen aen mijn plaetse te Sylo / daer te voren mijnen Naem ghewoont heeft / ende siet toe wat ick aldaer gedaen hebbe / om de boosheyt mijnes volcx Israels wille / Dewijle ghy dã sulcke stucken bedrijft / spreeckt de Heere: Eñ ick v ghestadich Prediken late / ende ghy en wilt niet hooren / Ick roepe v / eñ ghy en wilt niet antwoorden / so wil ick den Huyse dat

na mij-

na mijnen Naem ghenoempt is / daer ghy v op verlatet / eñ de plaetse die ick uwen Vaderen ghegeven hebbe / even doen als ick Sylo ghedaen hebbe / verwerpen als ick wech ghewo2pen hebbe.

Leest het 7. Capittel selfs voo2der / hoe Godt hem is vertoo2nende over het toelaten van mennigerhande Seckten / eñ d2eyght sodanighen slappe P2edicanten als Overicheyden / hun te verdelghen met haren Steden int ghemeyn.

Daerom ghy P2edicanten ende Overicheden / denckt als voo2 gheseyt is / dat ghylupden eenmael sult Reeckenschap gheven van wegen uwes Ampts halven. Wederom so hebt ghylupden eenen g2ooten troost / als ghylupden by v selven overlegget / dat v Ampt is een Goddelijck Ampt / eñ uwen dienst eenen heylighen dienst Godts / die welcke in Godts woo2t so mennichmael bevesticht is / gelijck daer staet totten Romeynen int 13. Capit. daer den Apostel Paulus int lange verklaert / ende seyt:

So dan / wie de macht wederstaet / die wederstaet de O2deninge Gods / vers. 2. Eñ wie datse wederstaet / die sullen het Oo2deel teghen haer selven nemen / vers. 4. Het is Godts dienaersse v ten goeden / Maer ist dat ghy doet dat quaet is / so v2eest / want sy en d2agen het Sweert niet te vergeefs.

Daerom ghy Magistraten eñ P2edicanten / weest naerstich in uwe beroepinghe / eñ zijt altijts gedachtich dat uwe Ampt een Goddelijck Ampt is / eñ moet daerom noodtsaeckelijcken volghen / dat / die een Goddelijck Ampt bedienen na haer beroepinghe / Oock moeten sy in alle Goddelijcke saecken haer beneerstigen / gelijck gheseyt is / die Afgoderije te weeren / die Kercke Ch2isti te bouwen / den Lasteraers van Godes Kercke / met rechte behoo2lijck te straffen / overmidts ghesepdt is: die Godes Dienaers lastert / die lastert Godt selver. Hier toe seydt Menno Symonsz / tot onsen propoost seer wel dienende / ende hy sp2ekende aldus:

Dat die Overheyt schuldich is wt te vaghen den Zuy2-deessem der Pharizeen / etc.

Ende hy lastert die Overicheyt so schandich / wanneer sy sulcx niet en doet / Ja so grouwelijcken / dat ick my schame die selvighe Reden te verhalen / Leest in zijn Fondament-Boeck / al daer hy verhaelt het geloove Jozias, in de Letter H. int 1. 2. 3. ende 4. bladt.

Hier hoort ghy het ghevoelen van Menno Symonsz / eñ bevestiget wt Jozias recht te wesen / dat de Overicheyt soude wt vagen alle Zuyrdeessem der Pharizeen / soo moet volgen nootsakelijck / dat de Overicheyt tot Groningen / recht ende billick heeft ghedaen met het verbieden aller vreembder Exercitien / niet alleen na Mennons segghen / maer oock na Schrifts oorkonden / hebben sy haer bethoont ghetrouw te wesen in het opbouwen van Godes Kercke / een ander tot een Exempel ghewordden. Oock hebben die eerbare Magistraten boven al haren ghedanen Eedt betracht, ende sy zijn die selfde oock na gecomen na behooren / ende hebben voor alle dinck gesocht die Eere Godes / ende het wel-varen der Ghemeente. In dit Punct canmen verstaen / dat sy maer een eenige Kercke en bekennẽ / waer van Christus het hooft is / een alghemeyne Christelijcke Kercke / met oock het ware ghebruyck der H. Sacramenten / dat daer maer een eenighe alghemeyne Christelijcke Kercke en is / oock maer een eenighe en can wesen / sal hier na bewesen worden.

(∴)

☞ Syrach 33.

En verstandich Mensche houdt vast aen Godts vvoort, ende Gods vvoordt is hem zeecker, ghelijck als een clare Reden. vers. 3.

Wordt der saecke zeecker, daer na spreeckt daer van, laet v te vooren vvel leeren, soo kondt ghy antvvoorden. vers. 4.

Het

Het tweede deel des Boecks.

Genes. 1.

GOdt schiep in den beghinne HEmel ende Aerde / eñ alle dat daer in is / Ja oock den Mensche na zijnen Beelde eñ ghelijckenisse / te weten: in Oprechticheyt ende heylicheyt / maer den Mensche en heeft hem in desen stande niet gehouden / maer heeft door listicheyt des Duyvels hem laten verleyden / door welcke ongehoorsaemheyt sy haerselven / ende oock op ons allen gheladen den eeuwigen toorn Godes / onder den welcken wy in Eeuwicheyt hadden moeten blijven liggen / maer Godt heeft door zijne groote barmhertichheyt ende groote Liefde / onse arme Sondaren laten hooren die blijde stemme zijnder Beloften / eerstmael in den Paradijse geschiet / oock met den gheloovigen Vader Abraham opgerichtet / Genes. 17. ende spreeckt aldus tot onsen troost: Ende ick wil mijn Verbondt maken tusschen my / eñ uwen Zade na v / by haren Nacomelinghen / dat het een eeuwich Verbondt sy / also dat ick v Godt sy / eñ uwes Zades na v.

Dese belofte heeft Godt oock den Propheet David ghezworen / ende seyt: Psalm. 132. De HEEre heeft David eenen Eedt ghezworen / daer en sal hy hem niet van wenden. Ick wil op uwen Stoel setten die vruchte uwes Lijves / eñ seyt voorder: Ist dat uwe kinderen mijn Verbondt houden / ende mijne getuychenisse die ick hun leeren sal / soo sullen oock hunne kinderen op uwen Stoel sitten Eeuwichlijck.

Dit selfde verklaert oock Petrus tot den ghenen / die de Predicatie Petrus hoorden van Boete ende bekeeringhe / Petrus seyde tot haer: Actorum 2. 39. V lieden is dese Beloftenisse ghedaen / eñ uwe kinderen / eñ allen den ghenen / die verre zijn / so veel alsser den HEEre onsen Godt toe roepen sal.

Hier wt can lichtelijcken verstaen worden/ dat daer maer een eenighe Kercke en can noch en mach wesen / ghelijckmen dese beloftenissen niet en can noch en mach toe eyghenen den ongheloovigen / maer is opgericht aleen met den gheloovi-vigen Abraham ende zijnen Zade / als oock Petrus seydt tot den ghenen / dien hy dese beloftenisse toe eyghent:

Een yeghelijck doet Boete / ende late hem Doopen / soo sult ghy de gave des heyligen Geestes ontfanghen.

Dese Beloftenisse is alleen/als ghesept is den waren ghe-loovighen / ende niet den Ongheloovigen toe ghe-eygent/ dat is het Erfdeel des HEEren / het wtverkoren Volck Godts.

Iemant mocht by hemselven segghen: dat hier staet/ dat is ons seer wel bekent / want die Papisten segghen: dat sy het Volck der Belofte zijn / ende dat hare Kercke die eenige Kercke sy. Compt men by de Wederdoopers / sy segghen even het selfde. Compt men by andere ghesintheyden / sy segghen oock het selfde / ende elck behelpt hem met Godts woort / Hoe salmen dan connen weten / wie recht ofte on-recht heeft / elck wilt het zijne behouden.

Het is de waerheyt/ elck roemt hem te zijn de Ghemeente Godts/ maer men moet soo onverstandich niet spreken / als oft Godt zijne ware Ghemeente gheen naeste belofte ende gheen zeecker Ken-teecken en hadde ghegeven / so spreken-de / beschuldicht ghy Godt / als oft Godt ons in de Werelt hadde ghestelt / ende geenen wech en hadde gethoont. Voor-waer segghe ick u / hy heeft ons eenen wech gethoont / dien hy wil dat wy sullen gaen / ende dien wech oock ghemerckt/ ende onderscheyden van den valschen Afgodisschen wech. Daerom seydt den Propheet Ieremias in zijn 7. Capittel aldus:

Sy roepen: Hier is des HEEren Tempel / hier is des Heeren Tempel / hier is des Heerē Tempel / En verlaet u niet op die Leugenaers / (seyt hy.)

Die Kercke Godes heeft sichtbare waerteyckonē/ waer by

nen

men sal connē onderscheyden die warachtige Kercke Godts/ ende die valsche bedrieghelijcke Afgodissche Kercke / commende tot die waerteyckenen/ ende waer aen men die rechte Kercke sal kennen. In den eerstē / Godt spreeckt met Abraham aldus: Genes. 17. vs. 11.

Ghy sult Ja die Voorhuyt aen uwen vleesche besnijden / dat selve sal v een teycken zijn des Verbondts.

Dit is een teycken des Verbondts in den Ouden Testament / ghelijck oock is het ghebruyck des Paeschlams in den Ouden Testament onder het volck Godes.

Nu / die ware teyckenen des Nieuwen Testaments zijn dese / waer by men die rechte ware Kercke sal connen scheyden vā die Agfodissche Kercke / Namelijck aen het gebruyck der heyliger Sacramenten / ende die rechte wtdeylinghe eñ breecken des Broots / alsoo't Christus met zijnen Apostelen selver ghebroken ende ghegeven heeft. Oock het rechte ghebruyck ende bedieninghe des heyligen Doops / dit zijn die ware Ken-teyckenen der heyliger Sacramenten.

Oock wort daer onderhouden een Christelijcke Discipline na het bevel der Apostelen. Dit zijn die rechte Ken-teyckenen der Christelijcke Kercke / ende en staet niemant toe / hem daer van te scheyden.

Aengaende den ghenen / die van dese Kercke zijn / die can men kennen vvt de merck-teyckenen der Christenen / te weten / het ware Gheloove / wanneer sy aenghenomen hebben den eenigen salichmaker JEsus Christus / de Sonden vlieden / eñ de gerechticheyt na jaghen / lief hebbende den eenigen waren Godt / ende oock haren Naesten / oock niet afwijckende noch ter rechter / noch ter slincker handt / eñ haer vleesch Cruycigen / met zijnen wercken / Roman. 6. 2. wel verstaende nochtans / datter noch groote zwackheyt in haer is / maer sy strijden daer teghen door den geest alle de dagen hares levens / eñ nemende haren toevlucht tot het bloet / eñ dē doot lijdende eñ gehoorsaemheyt des Heerē Jesu Christi /

In den welcken sy hebben vergevinge alle haerder Sonden/ door het vaste gheloove in hem / soodanighe Ghemeynte is die Kercke Christi / getimmert op het Fondament der Apostelen ende der Propheten/ namelijck op JEsum Christum/ den uytersten Hoecksteen / seydt den Apostel Paulus selver/ Ephes.2.vs.20.

Voorder stelt Johannis noch een zeecker ken-teycken der ware Kercke / ende sept:

Die zijn uyt Godt die Godt kent/ die hoort ons / die van Godt niet en is/ en hoort ons niet. 1.Iohan.4.vers.6.

Hier aen kennen wy den geest der waerheyt / eñ den geest der dwalinghe. Voorder by Johannem / seydt Christus: Johan.10.vs.27.

Mijn schapen hooren mijn stemme / ende ick kense / ende sy volghen my na / etc.

Noch voorder sept Christus:

Voorwaer / voorwaer segghe ick u lieden: Wie niet door de Deure in en gaet in den schaep-stal / maer ander weghen in klimpt / die is een Dief ende Moordenaer / maer die door de Deure in gaet / is den Herder der schapen. Ick ben die Deure / so yemant door my in gaet / die sal behouden worden / vers.9. Ick ben den goeden Herder ende kenne mijn schapen / eñ ben van den mijnen bekent / vers.14.

Noch voorder seydt Christus:

Ick ben den goeden Herder / den goeden Herder stelt zijn leven voor die schapen / vers.11.

Dese Ghemeynte als ghesept is / zijn het Volck der beloftenisse / ende dragen die merck-teyckenen des Verbondts/ eñ zijn ghebouwet (als bewesen is) op den eenigen Hoecksteen JEsum Christum/ ende de Apostelen ende Propheten. Dit is het ghene dat voorsept is: dat alle gheloovige Overicheden zijn schuldich voor te nemen / dat sy keeren ende weyren na het bevel Christi / alle de ghene / die in den Schaepstal Christi soecken te commen door veelderhande om-weghen/ om die Schapen Christi met valsche Weyde te spijsen / als Dieven ende Moordenaers / sept Christus selver. Daerom

sept oock

seyt oock den Apostel Paulus aldus / Actorum 20. vers. 29.

Want ick wete dat na my sullen comen zware Wolven / die de kudde niet sparen en sullen / ende wt v sullen Mannen opstaen / die verkeerde dinghen spreken sullen / om die Discipulen af te trecken achter hen.

Eer wy voorder comen / so moet dese Reden Pauli / waer ghenomen worden / want het is een warachtige Prophecye in desen laetsten tijt. Paulus heeft voorsien door den gheest Godes / dese zware bittere Wolven / die de Schapen nu met Galle ende Edick soecken te vergeven / Ja in de plaetse van die rechte Deure in te gaen / commen sy ghesloopen als eenen Hoender-dief / ende en willen niet bekent zijn / daerom heeft hy zijnen Naem te rugge gehouden / om datmen niet en soude connen kennen / van waer die Schapen zieck ghewordden zijn / maer men houdt onder de Schapen oock goede wacht / ende men kent Jan Claessen Kolwaghen seer wel / die alle zijn ghelt heeft besteet aen Ratte-kruyt / Galle ende Edick / maer het sal al over hem wt comē / Hy meent dat alle Menschen soecken het ghene / dat hy soeckt / Namelijck een Sodomitischen grouwel op te rechten.

Want hy compt ende vraecht / waer dat een bevel ofte een exempel des Ouden ofte des Nieuwē Testaments staet / om in de Christelijcke Kercke te moeten trouwen / Maer wat hy hier mede voor heeft / mach Godt weten / hy is doende soo veel het hem moghelijck is / in twijfel te trecken den Echten staet des Houwelijcx / maer het sal hier na verklaert worden tot zijnder tijt. Mijn verstandt eñ noch meer tot my / is / dat hy weder soeckt op te richten die Leere van David Joorisz / ende den Coninck Jan den snijder van Leyden gheboren / Voorwaer dese hadden den Houwelijckē staet oock so verde gebrocht / dat sy so veel Vrouwē namē als haer goet dochte / maer den Kolwagen die compt te laet. Nu om weder te comen tot onsen eersten propooste. Paulus heeft ons trouwelijck ghewaerschout / voor het verleyden der valscher Wolven / want Christus seydt:

Mijn schapen staen in mijnder handt / ende niemandt en salse daer wt trecken. Ioan. 10. vers. 11.

Een eenigen Hoecksteen / een eenige ware Kercke Christi / een eenich Verbondt der beloftenisse / een wtvercoren Volck / een eenighe ware Ghemeynte Godes.

Niemant en can een ander Fondament legghen / dan het ghene / dat gheleydt is / het welcke is JEsus Christus / 1. Corinth. 3. vers. 11.

Op dit eenich Fondament moeten haer Oogen gemerck hebben alle ghetrouwe Predicanten / ende sorge te draghen voor de Kudde Christi die haer bevolen is / waer te nemen ende voor te gaen / met sorghe te draghen dat de Kudde een goede Weyde mach hebben / ende altijt bereyt te staen met de Wapenen in der handt / ende luysteren wel snel toe / oft daer oock gewach is van eenige Wolven omtrent te wesen / op dat wanneer de Schapen vā die Wolven verjaecht zijn / v selvē oock niet aen en tasten / eñ brengt uwes Meesters schapen also te soeckē / eñ dan sult ghy hooren: Wijckt van my / ghy boose knecht / Oock sullen haer selven dit toe eyghenen alle vrome Coningen / Princen / Vorsten eñ Overicheyden / die welcke doch Goden genaempt wordē / van wegen hares opgeleyden Ampts halven / Psalm. 82. Sullen dan schuldich wesen Goddelijcke dingen te handthaven / eñ de Kercke Christi te planten ende op te bouwen / na het exempel alder vromen Coningen / (als voorseyt is) op dat ghy luyden so Predicanten als Overicheden / hier namaels moecht hooren die blijde stemme des HEEren / die daer seyt:

Compt ghy ghebenedijde / besit dat Rijcke mijnes Vaders / het welcke voor v bereyt is van den beghinne / etc.

Om dan dese Croone te be-erven / so en moeten alle ghetrouwe Herders des Heeren niet alleen planten / maer oock wieden / want door groote menichte des Onkruyts / lijdt het goede gheplante Cruyt schade / daerom seyt Christus:

Alle plantinghe die mijnen Hemelschen Vader niet gheplant en heeft / sullen wt gheroydet worden / Matth. 15. vers. 13.

Hier

Hier heeft Christus ghesien op het ghene dat voorsept is / namelijck op die quade plantsoonen / eñ sept: datmen moet wt-roden soodanighe planten die verboden zijn / namelijck die Afgoderije. Christus wilt hier mede bewijsen / datter maer eenen eenigen rechten wech moet wesen / eñ alle andere om-wegen moet schouwen ende mijden / eñ sept noch op een ander plaetse aldus:

Wie met mp niet en is / die is teghen mp / ende wie met mp niet en vergadert / die verstropt / Mathe 12.30.

Hier mede wijst Christus maer een eenighe wech ter Salichept / ende gheenen anderen en can ghevonden worden / noch oock en is / hoe schoon / hoe heerlijck sp oock schijnen / ghelijckmen mach sien bp Mattheo 7.vs.22. / daer staet:

HEEre / Heere / en hebben wp niet in uwen Name geprophetcert / ende in uwen Name Duyvelen wt gedreven / ende door uwen Name veel krachten ghedaen / Ende dan sal ick hun belijden: Ick en hebbe v lieden noyt gekent / Wijckt wech van mp / ghp lieden die ongerechtichept doet / Matth.25. Lucas 6. vers.42.

Na het exempel Christi wilt v doch poogen / alle getrouwe Herderen Christi / om uwen beroepen dienst waer te nemen / tot opbouwinge der ware Ghemeynte Christi / ende alle het Onkruyt na Godts woort af te weeren ende te verbieden.

Dat mp niemant (beminde Leser) qualijck en verstae / om dat ick in-voere alles te moeten weyren / Ja wt te roden alle Afgoderije / hoe schoon sp schijnen te wesen / ende die selvige soude sien alsoo wt te roden / als de Spaensche Inquisitie / ofte den Paus van Roomen / gelijck den Defameerder voor gheeft / die geern soude in voeren een nieuwe Munstersche Oorlogh / van so veel duysent Boeren / die sp so onnooselijck om den Hals brochten / als namaels wel bewesen sal worden. Maer dat het mochte geschieden na alle vrome Conningen / die de Afgoden deden verbranden tot Asschen / ende het Volck ghewesen hebben op den eenighen waren Godt / als oock Christus selver betuyght / die planten wt te roden / die

van Godt zijnen Hemelschen Vader niet gheplant en zijn. Godt en plant het quaet niet / maer plant het goedt. Christus en wilt hier niet leeren ghelijck den Paus van Roomen seyt: Alles wt te roden sonder onderscheyt / die den Ketters met zijn Ketterije meent / want Christus seyt:

Ick hebbe noch andere schapen / die van desen stalle niet en zijn / Ick wilse daer toe brenghen / (seydt Christus) op dat het eenen lieffelijcken Stal worde / Ioan. 10.

So verstaet de saecke recht / so moecht ghy daer na recht Oordeelen / wāt het is ons vā Godt verboden / onsen Naesten te haten / ofte te verjagen. Maer ons is bevoolen / onsen Naesten lief te hebben als ons selven / maer die Magistraten (segge ick als voor) zijn schuldich sorge te dragen / dat die Ondersaten moghen met goede melck des Goddelijcken woorts ghespijst worden / ende de Ketterije te weyren / als genoech geseyt is / op dat / wanneer alle Ketterije ghewe[y]rt wort / het Volck moghen met malcanderen / eenen waren Godt dienen / ende in alder stillicheyt mogen gebracht worden / tot die rechte ware kennisse JEsu Christi / op dat het mochte eenen lieffelijcken Stal worden. Maer het gaet nu recht contrary toe / daer so veelderhande Natien / den eenen Mennist / den anderen Papist / eñ den anderen Martinist / In somma / sy zijn ontallijck / eñ die Overicheyt zwijcht al / Daerom klaecht Godt so menichmael daer over / ende seyt in de Openbaringe Johannis aldus:

Ick weet uwe wercken / dat ghy noch heet noch kout en zijt / Och oft ghy kout waert oft heet / soo dan om dat ghy lauw zijt / eñ noch kout noch heet / soo sal ick u wt mijnen Monde spouwen / Openb. Ioan. 3. vers. 15.

Voorder spreeckt Godt:

Hoe langhe sult ghy hincken op beyden zijden / Is den Heere Godt / soo dient hem / ende volcht hem na / Is het oock Baal / soo wandelt hem na. 1. Regum 18. vers. 21.

Elck sy dese klachte des HEEren gedachtich / eñ overlegget eens / van wien sy beroepen zijn / doch niemant en can twee Heeren gelijck dienen / oft hy moet den eenen lief hebbē /

ende

ende den anderen haten. Also dan / so moetmen die eenighe Kercke Christi beminnen / ende geen andere / maer en haten niet den Mensche / die na den beelde Godts geschapen zijn / maer haer onverstandt / het welcke haer doet doolen. Tot een besluyt / Johannes seyt:

Die dese Leere niet mede en brengt / ontfanckt hem niet in uwen Huyse / 2. Ioan. 24. vers. 1.

¶ Hier volcht het Derde deel deses Boecks / ghedeylt in Thien Puncten.

I. EEenen nieuvven Stoocke-brant opgheresen onder den Ghereformeerden, een spaens Vuyr, ghelijck ghy seght.

II. Een gheloovige Man mach een ongheloovige Vrouvve hebben, ende een gheloovige Overicheyt een ongheloovich Volck, is v besluyt.

III. Ten derden, seght ghy van dvvangh der Conscientie, daer mede ghy die van Groningen beschuldicht.

IIII. Ten vierden, seght ghy teghen het Trouvven in de Ghereformeerde Kercke.

V. Ten vijfden, brengt ghy in, die Heeren Staten des Landts.

VI. Ten sesten, stelt ghy die Overicheyt een Wet voor.

VII. Ten sevenden, stelt ghy alle hoverdijc ende hoochmoedt, die oorsake te vvesen van Godts segheninge.

VIII. Ten achtsten, stelt ghy het Mandaet van Groningen, een Oorsaecke van Bloet-storten.

IX. Ten neghensten seght ghy, hier ist kluvven met den draet, ende het is vvaer, ghy meent vvat te hebben, ende ghy hebt v selven, eñ spreeckt v selfs teghen.

X. Ten thienden, so verhaelt ghy't Placcaet van Groningen teghen v selfs.

Dese Thien stucken volghen alsoo voort na malkanderen.

¶ Het derde deel deses Boecks / Waer in wederleydt sal worden de principaelste Argumenten / die den Defameerder meent wt het Plackaet vã Groningen ghenomen te hebben / namelijcken alle zijn geheel Fondament is gebout op den dwangh der Conscientien / na zijn eyghen segghen.

IN dit derde Deel (beminde Leser) sult ghy vinden / dat den Defameerder overtuycht sal worden Thien grouwelijcke ongeschickte Leughens / die doch niemant en betaemt / Ja daer zijn Boeck op ghefondeert is / want daer een quaet Fondament is / daer en can geen goede Bouwinghe wesen.

I. Ten eersten / daer is seyt hy: eenen nieuwen Stoockebrant op ghereesen onder den Ghereformeerden / ende seydt: dat hy heymelijcke Popps geleyt heeft / om alsoo het Madrilsche spaensche Vuyr op te blasen / segt ghy: Maer waer is v bewijs hier van geblevẽ? Het schijnt dat ghy uwẽ Bybel in de Lombaert hebt ghedragen / daer ghy sulcx in ghelesen soudt mogen hebben. Hier hebt ghy v selven ghestraft / seggende: heymelijcke Poppen geleyt te wesen / zijn sy heymelijck gheleyt / (merckt) die Poppen daer van ghy spreeckt / hoe compt ghy't dan te weten?

Seght ghy / dat het v den Toren-wachter ghesept heeft / dien Toren-wachter die v dat geseyt heeft / die moecht ghy wel zijn Paspoort gheven / want hy heeft alreede qualijcken toe ghesien / om dat hy v niet en waerschouden / doen v eygen Huys binnen Alckmaer stondt en branden / Hy moet voorwaer doen in slaep ghevallen zijn geweest. Het spaens Vuyr seght ghy / maer v Vuyr was noch arger / het spaens Vuyr neempt maer alleen het Lichaem wech / maer v Vuyr neemt den geheelẽ Mensche met Lyf ende Ziele wech / daer v Huys mede brandende was / niemant sal meenen dat ick

het spaens

het spaens Vuyr soecke te verschoonen / maer neen. Dan door dien ick verzeeckert ben / dat ghy (Rolwaghen) den Vromen soeckt te beschuldigen / ende ghy en weet niet / wat quaet ghy daer van segghen wilt / maer my dunckt dat ghy eertijdts eenen Bedel-monnick moet gheweest zijn / die eenen dobbelē Zack over zijn schouderen draecht / eñ steeckt in den voorsten Zack die ghebreecken uwes Naesten / eñ v eyghen gebreecken steeckt ghy in den achtersten Zack / die ghy niet en siet / maer ick segghe v (ghy Rolwaghen) bedenckt eens uwen voorledē tijt / ende zijt vry gedachtich datmen uwe gebreecken oock eenmael sal ontdecken / eñ v verclaren voor eenen Man / die hem met rechte wel mach schamen / dat ghy v bemoept met yemant te willen spreken / Ick soude v wat afgeschildert hebbē / dan daer zijn noch eerbare Luyden / die dese reyse voor v gebeden hebbē / dat ickt soude willen noch wat te rugge houden tot op een ander tijt / daerom weest gewaerschout / eñ laet die vrome luyden in vreden / want v en betaemt niet te spreken.

Dat ghy voorder seght : seer verblijdt te wesen over die goede Wachters / die Dach eñ Nacht sorge dragen over die Brandt-stoockers / ghy slacht die Zotten / die verblijdē haer selven oock in haer eygen werck / want het is doch al eenen Man die den Wachter is / ende die hem over de Wachters verblijdt.

Vwe wachters zijn valsche wachters / sy en zijn niet bekent / maer commen als eenen Dief stil zwijghende in den Schaepstal / daer van hebben wy eenen beteren Wachter / die zijnen Naem wel bekent is / ende is den rechten Wachter der Schapen / die de Schapen voor gaet met ontdeckinghe zijns Naems / namelijck JEsus Christus / Psalm.51.Vs.11. dat is den rechten Toren wachter / die alle onse wercken siet ende merckt / Ja oock des Menschen gedachten.

I I. Ten tweeden seght ghy wt den brief Romeynen / om v te deffendeeren / soo ghy meent / aldus. Dat eenich broe-

 der die

der die een ongheloovich Wijf heeft / ende die selve te vreden is / met hem te woonen / dat hijse niet en verlaet. Desgelijcken / een wijf die een ongheloovige Man heeft / ende hy te vreden is / met haer te woonen / dat sy hem niet en verlaet / Corinth. 1. 7. 12.

Antwoort. Ick sie ende hoore dat dese Luyden haer behelpen met haer eygen goetduncken / want ick bevinde alhier / dat sy gheenen Bybel oft Testament / in langhen tijdt in de handen en hebben ghehadt. Ten eersten soo wijst ghy (Kolwaghen) in dese voorgelesen woorden aen / wt den Brief Pauli tot den Romeynen / sijt ghy droncken / oft wtsinnich / proeft wat ghy hier stelt / oft het niet en is wt dē Corinthen.

Ten eersten so seght ghy / een Broeder die een ongheloovich wijf heeft / ende te vreden is met hem te woonen / en salse niet verlaten.

Dat is waer / maer merckt (daer staet eē Broeder) vā wat Broederschap Paulus spreeckt / openbaert die Reden selfs / want terstont daer na seyt Paulus / die een ongeloovich wijf heeft / waer wt te verstaen is / dat hy spreeckt van eenen geloovighen Broeder.

V besluyt hier wt dese Reden is / dat een geloovige Overheydt / die voor haer Persoon alleē een Christen is / waerom soude sy niet lijden een Gemeente / die een ander Religie heeft seght ghy / ende verstaet sulcks v seggen wt Paulus woorden / maer t'is contrary.

Antwoort op v valsch Besluydt.

Ick vraghe v / (ghy boosen Kolwaghen / met alle v gheselschap) waer ghy luyden ghelesen hebt / dat een Overheyt alleen een Christen moet oft mach zijn / voor haren Persoon alleen / daer en staet ymmers niet / eenen geloovigen Broeder / voor zijn Persoon alleen / oft en kendt ghy die vruchten des gheloofs noch niet? wat voordeel souden die Gemeenten doch hebben / als die Overheyt maer voor harē persoon alleen gheloovich en waer / moet niet haer Regeringhe wt

haer

haer geloove voort comen/ so sy anders sullen recht regeeren/ oft wilt ghy hebbẽ dat sy voor haer alleen maer een geloove en hebben/ ende regeeren als ongheloovige/ daer souden die ghemeene Luyden verde met comen/ maer sy zijn van Godt gheplant/ eñ moeten deshalven oock Goddelijck regeeren/ den quaden te straffen/ den goeden te beschermen/ Rom. 13.

Voorder seght ghy: waerom en souden sy luyden niet lijden die van een ander Religie zijn/ ende laet v duncken/ dat sulcx moet volghen wt die Reden Pauli.

Antwoort: Dit en can noch en mach niet volgen wt uwe voor-gestelde Reden van die ongeloovige Vrouwe te lijden. Merckt/ een geloovige Man mach houden een ongeloovige Vrouwe/ een ongheloovige Vrouwe/ een ongheloovige te lijden/ en is noch niet geseyt een ander Gheloove/ ofte een ander Religie. Het is waer/ Paulus en stelt haer geen mate/ maer noempt haer een ongeloovige Vrouwe te zijn/ eñ die een ongheloovich mensche is/ die en can niet veel praten van zijn valsch geloove/ (so ghy seght/) om een ander daer mede te besmetten/ daerom v besluyt en can niet volgen wt dese Reden.

Siet/ v voor-stellen strijdt tegen v selven/ wãt ghy neemt twee gelijcke geloovige persoonẽ/ namelijck eenẽ geloovigen Broeder/ niet een gheloovige Overicheyt. Dese twee sullen regeeren elck over het ghene/ daer over hy is ghestelt/ doch haer regeeringe moet volghen wt haer gheloove/ oft anders regeeren sy teghen haer Conscientie.

Voorder/ een gheloovigen Broeder is toe gelaten te houden zijn ongheloovige Vrouwe/ ter hope/ dat sy door des Mans goede regeeringe mochte gewonnen worden/ eñ alsa van haer ghewe yzt mach worden door des Mans goede achtinghe/ alle valsche Religien/ dat zijn de wercken eens gheloovigen Broeders/ en haer te vermanen van haer

 onghe-

der die een ongheloovich Wijf heeft / ende die selve ...
ongheloove / ende te onderwijsen wt Godes woort van haren schuldigen plicht / namelijck tot gehoorsaemheyt / want sy zijn niet meer twee / maer een / ende also moet die Vrouwe haren wettelijcken Man gehoorsaem zijn. Dit is v immers wel bekent / dat uwe Vrouwe v moet onderdanich zijn in alle redelijcke dingen. Eñ sal die Vrouwe v onderdanich zijn als een Vrouwe toe compt haren geloovigen Man / so moeten na v voorstellen alle Ondersaten oock onderdanich zijn hare gheloovige Overicheyt in alle Eerbiedinghe.

Also ist oock met die Overicheyt als gheloovige / niet alleen voor haren persoon / maer oock voor die ghenen / daer over sy van Godt zijn ghestelt / te regeeren als ghetrouwe Voorstanders haerder Ghemeente / den quaden te straffen / eñ den goeden te beschutten / op dat oock alle Ongheloovige mochten door haer goede regeeringe comen tot een oprecht Christelijck gheloove / ende oock weyren alle valsche Huerlingen ende grijpende Wolven / die de Kudde niet en soude verschoonen / als Paulus haer is vermanende.

Daer beneffens is de Ghemeente schuldich gehoorsaem te zijn hare gheloovige Overicheyt / so sy begeeren onder hare goede regeeringe te woonen met vreden / so ghy ghelijck die Man mach gehouden zijn / een ongheloovich wijf / soo sy met vreden begeert by hem te woonen / so sal oock die geloovige Overicheyt lijden met gedult die ongheloovige persoonen / so sy oock met vreden begeeren met haer te woonen / eñ onder tusschen na haren gheloovigen aert neerstich toe sien / dat sodanighen Ongheloovigen mochten onderwesen worden wt Godes woort / ende alle verleydende Leere vyant te zijn / op dat also den eenighen Schaepstal Christi mach bevrijdt worden.

Hier in bestaet de gelijckheyt / die ghy (Rolwagen) hier hebt voor ghestelt / want die toelatinghe eens Broeders ende

die Ove-

die Overicheyt / Doch soo heeft die Overicheyt meerder Authoriteyt van Godt ontfanghen / om te regeeren over de Ghemeente / als den Man heeft over zijn Vrouwe / want haer is ghegeven het Swaert der Justitie / het welcke niemant anders en mach aen tasten dan die't ghegeven is / so compt haer oock dobbelde Eere toe ende meerder gehoorsaemheyt. Waer is uwe gehoorsaemheyt die ghy de Overicheyt bewijst. Maer dat uwe Vrouwe u soo gehoorsaem waer als ghy die Overicheyt zijt. Ick segghe dat ghy met haer so lanckmoedich niet en soudt zijn. Daerom siet / hoe dat dese Reden u dient om u te Deffendeeren.

III. Ten derden seght ghy : ende is onwaerheyt / van den dwangh der Conscientien int Plackaet begrepen te zijn / maer ick sie ende hoore / dat ghy geenen dwangh der Conscientie en verstaet oft oock niet en kent / het sy door uwe plomheyt ofte door uwen moetwil / want ghy noempt het wit zwart / ende het zwart noempt ghy wit / maer het sal u hier in dit derde Punct wel verklaert worden / wat ghy met uwe Consoorten voor een Natie zijt.

Dwangh der Conscientie / (seght ghy) om dat daer verboden is alle vreemde Exercitie / maer om bequamelijcker dit te verstaen / so moet ick u dit in Neghen deelen stellen.

I. Ten eersten / so en can noch en mach niemant bewijsen / dat daer eenigen dwangh der Conscientie int Placcaet van Groningen begrepen is / want die Christelycke Overicheyt en heeft gheenen dwangh der Conscientie.

II. Ten tweeden / Dat ghy seght : datmen daer verbiedt haren Godtsdienst ofte Exercitien niet te moghen ghebruycken / ende my oock met den monde af gevraecht hebt / oft oock een Christgeloovich Mensche verbonden is aen zijnen Godtsdienst. Ick hebbe geantwoort / ende antwoorde oock noch / Ja hy is ghebonden met zijnder Conscientie aen den warachtighen Godtsdienst. Waer op ghy my tot een Antwoort hebt ghedaen ? Soo zijn sy oock ghedwongen / die haren Godtsdienst verboden wort. Eñ ghy zijt daer mede gaen loopen / ghelijck eenen die wat ghestoolen heeft / om dat ick u niet meer en soude antwoorden / maer het compt nu wel te passe.

der die een ongheloovich Wijf heeft /

III. Ten derden / soo moest ghy eerst bewijsen / dat uwen Godesdienst (soo ghy hem noempt) eenen waren Godsdienst is / ende uwe Kercke die oprechte Kercke Christi? Ick segghe neen daer toe / ende sal Neen bewijsen seght ghy? Ja het is die Kercke Christi? Ick sal Neen bewijsen. Maer het staet noch te bewijsen dat uwe Kercke is die rechte Kercke / die ware Kercke Christi en heeft geē dwangh der Conscientie, maer die Kercke heeft dwangh der Conscientie, die welcke ghy soo seer zijt voor-sprekende.

IIII. Ick sal u metter tijdt bewijsen den dwangh der Conscientie, ende waer hy wort ghedreven in wat Kercke / ofte by uwer Secte, ende daer aen salmen die rechte Kercke kennen.

V. Ende en ist gheen Kercke / soo en isser oock geenen Godsdienst / Isser gheenen Gods dienst / soo moet nootsaeckelyck volghen / datter oock geen dwangh der Conscientie en is over sodanige / want de Conscientie is aen den Godts dienst verbonden / ende daer het eene niet en is / daer en is oock het ander niet. Ist dan gheen Kercke / soo hebt ghyluyden veel Heerschappije ghebruyckt met onrecht / als noch wel bewesen sal worden tot zijnder tijde over uwen medebroeders tot Munster, ende noch meer andere plaetsen.

VI. Ghy noempt het quaet te straffen / ende den valschen Godtsdienst te weyren / dat is het quaet te straffen / dat noemt ghy dwangh der Conscientie, ende hier mede beschuldicht ghy die vrome Overicheyt als onrechtveerdige Rechters, die Overicheyt is om den quaden te straffen / ende den goeden te beschermen inghestelt / ende alle valsche Exercitien te verbieden / is haers Ampts bedieninghe.

VII. Ghy beschuldicht hier mede oock alle Meesters Vrouwen over het straffen van het quaet-doen haerder Knechten ende Maerhoen.

VIII. Oock alle Vaders / Moeders / over het straffen haerder kinderen / die nochtans moeten ghestraft worden wanneer sy quaet doen / en noempt niet meer het quaet te straffen / dwangh der Conscientie.

IX. Daer is dwangh der Conscientie, daer men het quaet in voert / dat teghen Godts woort is strijdende / ende alle goede Ordinantie Gods soeckt te verbieden / als noch wel bewesen sal worden.

COmmende nu tot het eerste propoost van den dwangh der Conscientie / also den Defameerder seyt: de Afgoderije te weyren en is gheenen dwangh der Conscientie / maer het is een werck der Christenen / als voor henen bewesen is uyt den Ouden eñ Nieuwen Testament / dat die verboden Exercitien binnen Groningen / gheenen Godsdienst en is /

maer

maer is eenen Afgodts dienst / want daer en can noch en mach maer een eenighe Kercke wesen / waer van dat Christus dat Hooft is / ende waer aen men die Kercke sal kennē / ende wat sy voor merck-teeckenen heeft / Is oock bewesen waer wt men can lichtelijcken mercken / dat die gheen Kercken zijn die haer een Kercke roemē te wesen / merckt voorder aen / waer dwangh der Conscientien is.

In den eersten wort verboden in de Kercke die den Desameerder voor spreeckt : tot dwangh der Conscientie / het vijfde Ghebodt des HEEren /

Ghy sult v Vader ende Moeder eeren.

Doen sy te niet / ende dat om haren Ban te houden staende / so doen sy Godts gebodt te niet / Matth. 15. Ps. 16. Ende verbieden de kinderen haren afghevallen Vader niet te moghen dienen noch Eeren.

Oock doen sy te niet dat vierde Ghebodt van het vieren des Sabbaths / Genes. 2.

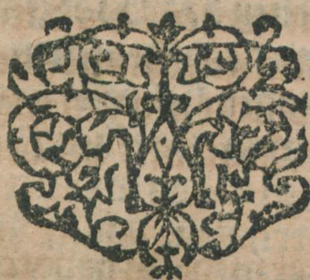
By Mattheus staet : Wat Godt te samen gevoecht heeft / dat en sal gheen Mensche scheyden / Matth. 19.

Dit moet alles wijcken dat Godt gheboden heeft / eñ men moet die Insettinghen des Menschen plaets gheven. Wat sy voorder voor Leeringen hebben / dat canmen lichtelijcken Oordeelen wt allen haren Boecken / dat hare Leere int gheel is strijdende teghen Gods woort / twelcke te lanck soude zijn om hier alles te verhalen. Doch sy nussen het gheheele Fondament metten cortsten ghesept / ende houden veele van hare eyghen Gheboden / namelijck van het wreede Echtmijden / het welcke men wel mach noemen een dwangh der Conscientie / ghelijckmen wel mach sien ende lesen in dit volghende Plackaet / Leest met aendacht.

CONFESSIE

Ofte bekentnisse / voor den Hove vā Vrieslant / gedaen by Jan Jacobzoon / woonende tot Harlinghen / hem noemende een Dienaer te wesen / onder die van zijne ghesindtheyt / die alleen in desen Lande mach Doopen / ende het Broot breken / op zeeckere Artijckelen / die ghesecht worden by den selven Jan Jacobszoon / zijne Gemeente voor te houden / ende gheleert te worden.

¶ Midtsgaders die Sententie van den selven Hove / die daer op ghevolcht is / wtgesproken den derden Aprilis / Anno 1600. Stilo Vetri.



¶ Ghedruckt voor Pauwels Heynets / Boeck-verkooper op de Cancelrije / Tot Leeuwerden.

¶ Tot den Leser.

ALso daer gheweest zijn 12. Artijckelen geschreven/ ende soo men seyde by Jan Jacobszoon/ woonende tot Harlingen/ (hem noemende een Leeraer van zijne ghesintheyt/ die oude Vlamingen) ghemaeckt te wesen/ ende zijne Ghemeente voor te houden/ welcke Artijckelen onder den ghemeenen Man ende Inwoonderen deser Landtschap van Vrieslandt van handt tot handt zijn ghecommen: So zijnse ten lesten gecomen ter kennisse van de E. Heeren der hooger Justitie/ der selver Landtschap voorsz. behalven meer andere klachten/ ghelijck te sien is in de Examinatie ende bekentenisse van dien: Soo heeft dat Hoff den voorsz Jan Jacobsz. doen roepen teghen den eerstẽ April voor den Hove voorsz ende hy teghen den bestemden dach verschijnende is op de selve Artijckelen ende andere klachten meer/ geexamineert/ ende heeft daer op zijn bekentenisse ghedaen in alsulcker voeghen als men hier lesen mach.

SOo hebbe ick by den selven Hove versocht Coppe Autentijcke/ om te laten Drucken: Op dat die selve yederman mochten ter handt comen/ eñ weten de waerheyt van dien/ op dat niemant mach oorsaecke hebben/ anders van t'ghescheide te spreken/ dan het inder waerheyt is/ ghelijck sommige alreede hun laten hooren/ als datmen de voorschreven Jan Jacobsz. onrecht na gesecht ende geschreven hebbe/ het welcke hier contrarie blijckt aen zijn eyghen Confessie/ ende die daer op gevolchde Sententie by den voorsz. Hove ghegeven.

Ick hebbe hier achter mede by gevoecht drie Punctẽ (van een geloofwaerdich goede Vrient my behandicht) belangende den Ban/ van hem aen Pieter Jeltes/ tot Collum gedaen/ om dat die selve Puncten met zijne bekentenisse over een comen. Hier wt mach de Leser overdencken/ oft dese Ar-

tijckelen met Gods woort ende Civile Rechten moghen be-staen ofte niet / ende elck mach voor hem sien / dat hy van sulcke verwarringe niet verstrickt en werde. Biddende den Leser dit int goede te nemen / Vaert wel / wt Leuwarden.

P. Heyners.

Verklaringe ende bekente-nisse / ghedaen by Jan Jacobs / tot Harlingen / op zeeckere Artijckelen / die geseght worden by den sel-ven Jan Jacobs sijne ghemeente voor te hou-den / ende gheleert worden.

¶ Den Eersten Artijckel.

DAt twee om eenderley misdaet ghestraft zijnde / malcander schouwen ende mijden moeten / eer sy weder by die Ghemeente moghen comen.

¶ Ian Iacobs tot Harlingen, geexamineert zijnde op den eersten Artijckel.

VErklaert dat de ghene / die van de Ghemeente ghebannen zijnde / weder begeert by de Ghemeente te comen / andere Afvallighe moet schouwen ende mijden / voor dat hy by de Ghemeente wederom mach comen.

¶ Den tvveeden Artijckel.

DAt niemant de schulden van een Afvalligen in manen / ofte geen gelt van zijnent wegen ontfanghen en mach / noch door bode / noch door anders middelen.

¶ Op den tvveeden gevraecht zijnde.

VErklaert zijn verstandt te wesen / dat die van de Gemeente van den Af-vallighen / ende van weghen den selven / van anderen haer schult wel moghen in manen.

¶ Den derden Artijckel.

DAt waer een int huys ghebannen is / datmen dat geheel Huysgesin schou-wen ende mijden moet.

¶ Op den

¶ Op den derden Artijckel.

VErklaert zijn verstandt niet te wesen / datmen het gheheele Huys moet schouwen / waer inne een afvallighe is / dan verklaert dat die van de gemeente moeten schouwē alleene den Afvalligen / ofte den Boden die van weghen den Afvallighen comen.

GHebracht zijnde / oft die van de Gemeente tot Collum van zijne gesintheyt wesende by hem Jan Jacobsz geleert worden / dat sy in de Wage aldaer hun Botter eñ Keese niet moghen oft moeten laten weghen / vermidts die Vrouwe de selve eenige Jaren bewaert hebbende / gehuylickt is / aen een Persoon die van zijn Ghemeente af ghedaen is.
Seydt: dat t'selve zijne verstandt ende leer is.

¶ Den vierden Artijckel.

DAt waer een Man ofte Vrouwe ghebannen is / dat die scheyden moeten met goedt / have / kinderen / Echt ende Eere.

¶ Op den vierden Artijckel.

GHebracht zijnde / verklaert de selve in voeghen de selve ghestelt is niet waer te wesen / verklarende nochtans / dat in ghevalle een van de Echteluyden van de Ghemeente af ghedaen mocht worden / d'ander gehouden is de selve afghedane Persoon te mijden / ter tijt die afgedane hem wederomme tot Boete stelt / ende de Ghemeente wederomme begeeft.

¶ Den vijfden Artijckel.

DAtmen aen een schip niet houden noch reeden en mach / daer een Afvallighen den part aen heeft.

¶ Op den vijfden Artijckel.

SEyde het inhouden van dien zijn verstant ende leer te wesen / namentlijcken datmen aen een Schip niet houden oft Reeden mach / daer een Afvallighe een part aen heeft.

¶ Den sesten Artijckel.

DAt twee Broeders van de Ghemeente het recht der Ghemeente moghen voeren / waer het soude moghen wesen.

¶ Op den sesten Artijckel.

SEyde t'selve zijn verstandt niet te wesen.

E ¶ Den

¶ Den sevenden Artijckel.

DAt wanneer twee Broeders der ghemeente eenigen dadel ofte Contracten met malcanderen maeckten / van verhuyren van Huysen / ofte Landen verkoopen ofte leverancy / ende den eenen wert afvallich / soo sal die broeder niet schuldich zijn / die Contracten te houden / ofte naer te comen.

¶ Op den sevenden Artijckel.

SEyt t'inhouden van dien / zijn verstant niet te wesen / dan ter Contrarie dat die Broeder by der ghemeente blijvende / gehouden is den Contract te houden / ingheballe die afvallighe niet wille het Contract af staen.

¶ Den Achtsten Artijckel.

DAt niemant eenighe vaderlijcke Erf-goeden met een Afvallighe deelen / noch gheen Erf-goeden van den Afvallighen ontfangen mach.

¶ Op den Achtsten Artijckel.

SEyt het inhouden van dien / onrecht te wesen / ende wel geoorloft met den Afvallighen Erf-goet te deelen / ende Erf-goedt van den Afvalligen te ontfanghen.

¶ Den Neghenden Artijckel.

DAt niemant eenighe momberschap bedienen en mach voor Weduwen ofte Weesen / hoe het ghelegen mach zijn.

¶ Op den Neghensten Artijckel.

SEyde mede het in-houden van dien / onrecht te wesen / ende daghelijcx te ghebeuren / dat die van zijne gesintheyt momschappen bedienen / doch verstaet met dat sy eenige pleyten mogē drijven met goeder Conscientie.

¶ Den Thienden Artijckel.

DAt niemant zijnen schuldenaer voor Recht roepen en mach ; ofte eenighe Arresten doen laten.

¶ Op den Thienden Artijckel.

SEyde het selve zijne meeninghe ende leere te wesen / namentlijcken dat niemant zijnen schuldenaer voor Recht trecken en mach / noch oock in eenighe Arrest mach legghen.

¶ Den Elfsten Artijckel.

DAt niemant eenighe maer koop nemen en mach van Huysen ofte Landen / die niet wille verkoft zijn op pene des Bans.

¶ Op den Elfsten Artijckel.

SEyt die van zijne Ghemeente vry te stellen mar koop te versoecken / indien het sonder moeyte ofte pleyt mach geschieden / maer vermanen die

van

van heure gesinthept / dat indien wt sulcx eenighe twiste solden moghen ghe-raecken t'ontstaen van sulck te willen af staen.

§ Den Tvvaelfsten Artijckel.

DAt niemant met eenighe Afvallige ter begraffenisse gaen sal / het sy van Vader / Moeder / oft eenighe ander vrienden.

§ Op den Tvvaelfsten Artijckel.

HEyde sulcx niet waer te wesen / ende daghelijcx te ghebeuren / dat sy met alsulcke dooden ter begraeffenisse gaen / behoudelijck nochtans dat sy t'huys blijven / inghevalle sy van eenen bode die afvallich is / gheoodigte worden / oft oock ghenoodiget worden van weghen die afvallich is.

§ Voorts ghevraecht zijnde.

BEkende wel den zijnen gheleert ende vermaent te hebben / dat sy midde-len moeten voorwenden / om den kinderen van den Doop te weeren / eñ soo het anders niet soude geschieden / dat hy achten den besten middel te we-sen om sulcx te weghe te brengen / dat die kinderen van der hant / ende wt de macht van den ghenen / die den Kinderdoop begeeren / moghen ghebracht worden tot de selve die van zijne gesinthept / wel vermanende doch niet ghe-biedende. Actum den eersten Aprilis, Anno 1600. De post eodem die. Desen den voorschreven Ian Iacobs weder te vooren ghelesen zijnde / verkla-rende als noch daer by te persisteren / des t'oorconde is desen by hem onder-teeckent / onder stonde ghet eeckent Ian Iacobszoon.

Ian Iacobs wederom voor den Hove ontboden zijnde / verklaerde als noch te persisteren by zijn voorgaende ende boven geschreven Confessie, ende daer van niet te connen af staen sonder vreese van te vallen in den toorne van den Heere. Actum den tweeden Aprilis, Anno 1600.

Ghecollassioneert met den principale Confessie, deen daer mede bevonden t'Accordeeren / by my ter Ordonantie van den Hove, Et. aver den vierden April, Anno 1600.

¶ Volcht nu de Sententie van den Hove van Vrieslandt / wt ghesprokenover Jan Jacobs Zoon.

ALsoo den Hove van Vrieslandt wt de belijdinghe voor den selven Hove ghedaen by Jan Jacobs van Harlin-gen / hem seggende een dienaer te wesen onder die van zijne gesinthept / die alleene in desen Lande mach Doopen eñ het Broot breken / genoechsaem is ghebleecken.

Dat hy den zijnen leert / eñ vermaent ingevalle een Man ofte Vrouwe van zijne Ghemeente ghebannen wort / ofte af-

 valt /

valt / dat de ghene die by de selve ghemeente blijft / zijne / oft haer Man ofte Vrouwe ghebannen oft afghevallen zijnde / moet mijden en̄ schouwen / ter tijt die ghebande ofte afghevallene boete ghedaen / ende also by de Ghemeente wederom ghelaten sal worden.

Dat hy mede die van zijne gesintheyt tot Collum leert en̄ vermaent / om hun Botter en̄ Kaese / welck sy koopen ofte verkoopen / aldaer in den Wage niet te laten weghen / vermidts die Vrouwe die de voorschreven Wage eenige Jaren gehadt heeft / gehylickt is aen een persoon / welck by die van zijne gesintheyt is ghebannen.

Dat hy mede zijns ghemeentes ghenoten leert / ende vermaent / om met alle middelen te beletten / dat ingevalle eenighe van de selve kinderen mogen gheraecken te krijgen / dat die kinderen niet ghedoopt en werden.

Jn voughen oock in dien het ghebeurde / dat een van den Echtelyden alleene van de voorschreven gesintheyt mochte wesen / ende den Doop der kinderen anders niet conde beletten.

Dat in dien ghevalle het die beste middel is die kinderen vander handt ende wt de macht te brengen / van den ghenen der Olderen / die de kinderen begeeren gedoopt te hebben.

Dat oock de voorschreven Jan / na dat hy t'ghene voren verhaelt / beleden hadde / gevraecht zijnde / oft hy niet soude begeeren af te houden / van sulcx den zijnen vā nu voorts aen wijs te maken / daer op verklaert heeft / sulcx niet te connen doen.

Alle t'welcke zijn saken van seer quaden ghevolgh / streckende tot groote verwerringhe / ende verstooringhe van de ghemeene Ruste ende strijdende tegens die Goddelijcke Natuerlijcke / ende Burgerlijcke Wetten / alles moet ende door dien nootelijcken volghen / groote zwaricheden ende twist tusschen Echtelyden / die sonder wettelijcke Redenen malcanderen moeten verlaten.

Ghelijck

Gelijck mede door het doen ende leeren van den voorschreuen Jan het recht van de heerlickheyt deser Landtschappe die de voorschreven Wage toe compt / te kort geschiet.

Werdende oock die van de voorschreven gesintheyt / daer toe gheporret omme die kinderẽ hun eygen Ouderen te ontvoeren ende onbekent te maken / waer door lichtelijck veroorsaeckt can worden / dat de Ouderen onverzeeckert souden wesen van hun kinderen / waer door alle t'selve andere ten Exempele / onghestraft niet behoort te blijven.

Soo ist / dat t'voorschreven Hoff op alles rijpelijcken gelijckelijck ghelet ende geconcidereert hebbende / t'ghene men in desen behoort te Considereren. In den name ende van weghen die Heerlickheyt der Landtschappe van Vrieslandt / Den voorsz. Jan Jacobszoon ghebannen heeft / ende bandt midts desen ten eeuwigen Dage wt Vrieslandt / te ruymen die Stadt Leeuwarden / binnen Dage Sonneschijn / ende het Landt binnen den derden Daghe / sonder daer inne weder te moghen comen / op Arbitrale straffe.

Actum / ende aldus ghecommunichieert ende wt gesproken binnen Leeuwarden inder Cancelerije / den derden Aprilis / Anno 1600.

Ter Ordinantie van den Hove.
C. Faber. 4. April. 1600.

Dese Sententie heeft Jan Jacopsz persoonelijck voor den Roll aengehoort met onbedeckten hoofde.

De oorsaecke van d'leste ghedane banninge by Jan Jacobsz / woonende tot Harlingen / gedaen aen Pieter Jeltes / te Collum / zijn medebroederen / bestaet in de drie Puncten.

IN den eersten / so daer Susters zijn die Mannen hebben die den Kinderen begeeren te laten Doopen / die moetmen van die Mannen trecken / ende aen andere weghen in den Craem legghen / op dat sy als dan ghelegentheyt hebben / omme die Kinderkens wech te senden / ende also den Vader zijn kint onbekent te maken.

Doch wanneer dit stuck werck wtgerecht / soo mochten de Wijven wel weder by die Mannen comen.

Als die Wijven wederom dragende worden / ende op het wterste quamen / so souden sy desghelijcx doen.

Niet te min / de eerste twee Craemen worden haer wt ghestelt om haer by hare Mannen te legghen / overmidts sy niet conden weten / wat haer Mannen doen souden.

Maer als het tweede mael gebeurde / dat die kinderen gedoopt souden worden / so moeten sy de derdemael die Mannen ontrocken / ende hem die kinderen onbekent maken.

Ten anderen / so wanneer een van haer ghebannen wort / So moeten sy alle de ghene schouwen ende mijden / die int selue Huys woonen so Man / wijf / kinderen / boden / als alle ander / hoedanich die oock ghezint zijn.

Het derde is / dat niemant van zijn gezindtheyt zijn rechtveerdige schult met rechte middelen sal mogen manen / noch voor Weden ofte weesen desghelijcx.

Siet.

SIet wat een verkeerden Oordeel ghy ghewesen hebt / seggende: datmen soo leerende het Landt beroovende is / van hare middelen: maer die beroouen des Lants middelen / om dat den Waegh-meester af valich is / ofte zijnder Vrouwen / daerom en moghen sy hare Waren in die Waegh niet laten weghen: O sodomitische grouwelen / ja Dieuen des Lants / cont ghy het Lant soo verraden met hare middelen wech te nemen / daer mede sy haer moets behelpen. O dwanck der Conscientien / van waer is desen dwanck wtghebroet? anders als van den Paus van Roomen? den Roomschen dwanck is een dwanck des Sathans wech / wech / met v Jesuitische moort cuylen / laet die arme Ghevangens / (die ghy hier mede ghevangen houdt) los / ende laet haer hooren die blijde tijdinge Jesus / die daer seyt:

Comt alle tot my die belast en beladen zijt / ick sal v verquicken. Esa. 55. Apoc. 22. Ierem. 2. Math. 11.

Maer ter contrarie leerdt ghy ende segt / ten is niet ghenoech den Affalligen / maer oock moetmen schouwen den onnooselen Bode / die van den Afvallighen comt. O schandelijcke Leeringhe der Echtmijdinge / wt wat borsten hebt ghy die ghesogen / anders dan wt die borsten der Hoere Babels? Laet af v menschen leeringe eer het te laet wordt / ende en benaut den eenvoudighen niet meer / met v Jock des Sathans.

Doch al eer wy comen tot onsen propoost / soo sal dē goeden Leser believen eerst het verstant van dese Confessie te doorgronden / want aldaer sal hy vinden den dwanck der Conscientie / ja sodanighen dwanck / datmen noyt Pausen noch gheene Tyrannen / hoe wreet sy oock hebben geweest / ja Nero den grooten Tyran en heeft noyt sodanigē dwanck der Conscientie connen bedencken / ende dat noch al in schijn van heylicheyt / ende onder het decksel van Broederlijcke Liefde. Ick gheve alle vrome Luyden eens te bedencken of den Paus van Roomen met soodanighe broederlijcke liefde

niet wel en soude ghedient zijn / namelijcken dat den eenen Broeder den anderen zijn Wijf mach ontvoeren. Jae ick versta wt desen Rolwagens schrijuen/ dat hy dat selfde oock voor goet houdt/ want soo hijt niet voor goet en hielde / hy soude daer oock wel teghen gheschreuen hebben/ gelijck als hy ghedaen heeft met onrecht teghen die Magistraten van Groninghen / maer neen / hy spreeckt dese Luyden al te seer voor hy en kan daer gheen quaet aen sien. Waer is nu v vrijheydt der Conscientie? waer is nu v Liberteyt? waer is nu den Torenwachter? waer is nu de Ratelwacht? waerom en roepen sy nu gheenen Brandt / nv het soo verde ghekomen is/ dat een vreemde moet regeeren ouer eens Mans kint/ ja den rechten Vader heeten/ daer hem niemãt mede en mach bekommeren/ maer dat moeten die Vermaenders doẽ/ ofte die men dan daer verstandich toe kent / roept nu brant ghy Rolwaghen / dwanck der Conscientie staet in uwe opgherechte Vaen die ghy zijt voerende.

Noch moet ick den Leser wat met den korsten ontdeckẽ. Merckt: Inde Confessie staet aldus. Die eerste twee Cramen worden wt ghestelt tot op het derde toe / om te besien / hoe hem den Man houden sal.

Het schijnt dat sy seluer Wetten in stellen/ naer haer goetduncken/ ende passen meer op haer eyghen Wetten / als op Godts Woordt/ soomen hier sien mach/ want sy vreesen den Man zijn eerste ofte tweede Kint te ontvoeren / vreesende dat den Man hem daer teghen soude stellen / ghelijckt wel meer ghebeurt is/ binnen die Stadt van Haerlem / dat den Man hem seluen het leuen benam/ hier voor vreesen sy haer scherpe Wetten te beginnen / ende laten den Man een Kin ofte twee behouden / dan doch hy en is soo stout niet / dat hijt soude laten Doopen/ want dat soude veel te grootẽ sonde zijn/ het waer hem noch beter zijn Wijf ontvoert/ dan het Kint ghedoopt/ dit is al Broederlijcke Liefde/ ja schoone Liefde / den Aep soenden oock wt liefden zijn jonghen doot.

so soude

so soudt niet v oock toe gaen / de liefde die den Rolwaghen de goede luyden toe draecht / die is so groot / dat hy daer geen quaet aen en siet / maer aen die Ghereformeerden is soo veel te segghen / dat hy onder en tusschen hemselven vergheet / maer ick en can dit verkeert Volck (namelijck den Rolwagen) niet beter vergelijcken als by de ongheloovige Joden die liever los hadden Barrabas, die een Oproermaker was / dan Christus den onnooselen / die moeste gecruycicht worden / ghelijck sy riepen met luyder stemmen: Cruyst hem / Cruyst hem / alsoo gaet het noch toe met desen Rolwaghen ende met alle zijn Consoorte die welcke het alleen hebben geladen op de Kercke Christi ende roepen als noch: Wech met desen / maer wy moeten ghedencken / soo daer noch yemant bevonden connen worden / die haer de waerheyt voor stelden als die Ghereformeerden doen, sy soudense mede haten / maer sy smeeren malcanderen den Honich om den Monde / ẽn daerom zijn sy alle vrienden tsamen / dan toch daer moest yemant bevonden worden die Christus soude helpen dragẽ / Daerom neempt goede achtingh / ende leert doch den Boom kennen aen zijne vruchten / wie hy is / op dat ghy v niet en laet verleydẽ / ẽn Etet vã dien verboden Boom niet / aen den welckẽ men soude die Doot Eten / daerom aensiet de vruchten eerstmael wel / ẽn leertse onderscheyden / op dat ghy als dan moecht weten welck die rechte Vruchte is des Goddelijcken woorts / daer mede onse Ziele ghespijst wort tot den eeuwighen Leven. Tot onsen besluyt / soo compt Menno Symonsz / ẽn wilt die Overheyt vermanen tot haren schuldigen plicht / ẽn tot ontlastingh daer mede sy belast worden van den Defameerder / ende seyt aldus:

Darumme Lieven Heeren nemet waer / dit isset ghene daer ghy toe beropen zyn / noemptlijcken / dat ghy in reyner Godes Fruchte de openbare Oeveldeders myt aller Billicheyt vñ Christelycke bescheydenheyt tuchtigen vnd straffen sullen / ghelijck daer sint Dieven / Moordeners / Borgers / Ebrekers / Fruwenschenders / Hoerenjegers / Toveners / Doodslagers / Gewaldeners / Stratenschenders / Rovers / etc. Dat ghy rechte tusschen

parten bĳ parten schaffen / vñ den verdruckten van des Wreuelers hant entredden sullen. Dat ghy de apenbare Veruoerers / de de arme elende Sielen by so vele Hondert Duysenden so iammerlĳcken int verderf leyden / mit redelĳcke Middelen (verstatet sonder Tyrannye vnd Bloedt) weren sullen / Se zĳn dan Papen / Muncken / Predikers / Ghedopet / edder Vngedopet. Op datse de Almechtige Mayestaet Godes / Vnsen eyntgen vnd eewighen Salichmaker Christum Jesum / Den Heyligen Gheyste / Sampt den Woorde der Genaden nicht meer so verkleenen / noch de Lichtueerdicheyt / mißbruyck vnd Afgoderye im schyne der Waerheyt inuoeren / woe veel heer ghescheen. Vnd also dat Rĳke Godes sonder alle Gewalt / Bloet / vnd Sweerdt / mit eyne ghenedige Bewillinghe / Wĳse Raedt / vnd myt eyn Froom vnbestraffelĳck Leuen in aller Liefden vnd eernste vthbreyden / vanthauen vnd voorstaen.

Siet Lieuen Heeren / dit is iuwe Esschinge / vnd beropen Ampte. Exod. 18.23. Leuit 19. Deute. 17. 2. Paral. 19. Rom. 13. Tit 3. 1. Petri. 2. Vnd nicht so wreuentlĳcken wedder Godes Kinderen vnd Woort heerscen / ghelĳck woe iuwer vele (Leyder) eynen wĳle hebben / woe bigeker.

Dusche Voorsten sint gheweest Moses / Josue / Dauid / Esechias / Josaphat / Josias / Zorubabel / etc. Se hebben hoeren beropen deuste redelĳcken vtygheuoert / sic na Godes Woort gherichtet / Hoere Onderdanen in eernstiger wyse voorghestaen / Des Heeren Beueel naghekomen / Den valschen Propheten / vnd Baals Priesteren mit hoere Altaren / Hoghëden / vnd Afgoderyen afghedaen / Vnd hebben hoeren Volcke vnd Landen by des Heeren Ordeninge / Ghesette / vnde Rechte Godes dienst dorch Mosen beuolen / truwelĳck erholden. Wente Godes Fruchte was in hoeren harten / Vnd dat Ghesetteboeck in hoeren handen / daer na hebben se sick gheholden / dat Volck gherichtet / vnd des Heeren hoeres Godes alle weghen ghedacht / de hoer toe sulcke hoge Potentaten vnd Regenten auer zynen Volcke verordnet hadde. Deute. 17.

Menno heeft hem kloeckelĳcken gheweert / het is daer van genoech bewesen voor deser tĳt / eñ Caluini die is oock hier mede ontlast.

Commende tot onse eerste Propositie / aengaende den dwangh der Conscientie / Ick verstae dat desen Rolwagen met zĳnen mede helpers geen verstandt en hebben van den dwangh der Conscientie / daer op dient dese Antwoorde:

Antwoorde op de beschuldinge der Conscientie.

Dat het te wenschen ware / dat een yegelĳck verstonde / wat vrĳheyt der Conscientie te segghen is / ende wat het heet Christelĳcke liefde te gebruycken: dan

ken: dan mochtmen besien ende verstaen/ oft de Gherefoꝛmeerde yemanden de vryheyt zijner Conscientie benemen/ oft daer inne dwingen willen/ ende hoe verde sy na de liefde schuldich zyn andere te verdraghen.

Wat Conscientie heet.

De Conscientie wert in de heylige Schrift ghebruyckt/ voor het ghetuyghenisse/ dwelck de mensche by hem vindt/ van Gods oordeel ende gerichte/ van weghen dat hy verstaet/ wat Gods wille ende daer teghens is: welcke ghetuyghenisse den Mensche niet en laet onderdrucken/ oft in hemselven begraven t'gene dat hy aen hem selven weet: Maer beroert ende vervolcht hem/ tot dat hy hem beschuldige/ oft ontschuldige: Dwelck heet aenklaghen der Conscientie/ daer door droeffenisse ende angst voor het oordeel Godts int herte compt: oft gerustheyt der Conscientie/ daer vreuchde wt ontspringt. Waer van Paulus wat aenroert in den brief tot den Romeynen 2. vs. 15.

Dewyle dan de Conscientie in des Menschen herte haer werck bewijst/ ende daeromme is een Gheestelijck ende innerlijck dinck/ alsoo is oock de vryheydt der Conscientie een Geestelijck dinck/ ende bestaet daer inne: Dat de mensche (wiens Conscientie ghebonden was/ ende hem getuychde/ dat hy schuldich was des oordeels Gods/ ende des eeuwigen Doots/ van weghen der sonden/ die hem de Wet was aenwijsende) gheleert hebbende uyt den Evangelio: Dat Godt de almachtige de sonden vergeeft/ ende de gheloovige tot zijne kinderen aen neempt/ niet van weghen eeniger hare weerdichept oft verdiensten/ maer van wegen zijner onverdiender barmhertichheyt/ in Christo Jesu zijnen Soon/ ende door zijn bitter lijden en sterven: hem dan tot Godt begeeft/ op hem betrout/ ende zijne Conscientie ontbonden/ ende bevrijdt vindt van den oordeel Godts/ ende van den eeuwighen Doot. 1 Corint. 1. 30. Dat is de rechte vryheyt der Conscientie/ daer wt dan volcht vrede met Godt/ ende eenen vrijen toeganck tot hem door Christum den Middelaer: Also oock/ dat hoe wel de Mensche noch veel ghebreken by hem vindt/ daer teghens hy zijn leven lanck genoech te strijden heeft/ ende dat hy de gheboden Gods niet en volbrengt/ als hy wel soude willen: nochtans in Christo/ die hem tot wijsheyt/ verlossinge/ genoechdoeninge ende heylichept gheworden is/ wel gherust voort gaet/ niet en verflauwt: maer hem streckt tot den voorghesteecken merck/ om tselve te verkryghen. Tot de vryheyt der Conscientien gehoort oock/ dat de gheloovige aen weerlijcke dinghen/ die van haer selven middelmatich ende vry zijn/ niet zijne Conscientie niet ghebonden en is/ maer hem voor Godt vry staet/ de selve te ghebruycken/ oft niet te ghebruycken: alleen waernemende/ dat hy zijne vryheyt niet en misbruycke/ met argernisse van andere: ende wel verstaende/ dat onder dese middelmatighe ende vrye dinghen/ niet en moghen ghestelt worden sulcke/ de welcke alle van Godt gheboden) ende gheordonneert noodich zijn ghedaen te worden.

Dese korte beschryvinge ende voorstellinge der vryheyt der Conscientie/ soude licht met schrifture ende Exempelen te bewijsen zijn: Maer het voornemen en is hier niet/ daer af breet te handelen/ sal daeromme genoech daer

 toe zijn.

toe zijn dese spreuck des Heeren Christi Joannis 8.36. Indien u de Sone vry maeckt / soo zijt ghy waerlijck vry. Waer wt verstaen wordt / datter gheen vryheyt en is / dan alleen in eñ door Jesum Christum: Aen den welcken / noch aen zijnen goeden ende schatten / niemant deel en heeft / dan die aen hem ghelooft: Want die niet en ghelooft / die is verdoemt / hy en sal het leuen niet sien / ende den toorne Godts die blijft op hem.

Het is voor desen tijt genoech ghesproken van den dwangh der Conscientie/ende waer dit te vinden is/ canmen na speuren / vaert wel.

IIII.

TEn vierden / soo ben ick seer verwondert ouer het grof onverstandt des Defameerders / dat hy soo schandelijck teghen zijn oude Leere darf in-voeren die schandelijcke (Ja Sodomitische) dwalinghe van David Jorus/ die welcke oock in cleyn achtinge socht te brenghen / ende tot zijnen tijden int ghebruyck gheweest heeft/datmen daer van trouwen niet en hielde / maer elck nam so veel Vrouwen alst hem goet dochte. Leest hier van Henricus Bullengerum eñ Ghewies de Bres / sy sullen u daer van goet onderricht geuen / ende nu commende tot onsen Propooste.

Ick sal V. L. beminden Leser al hier cortelijck voorstellen desen Rolwaghen met zijne mede-hulpers Reden / ende laten die twee verscheyden Redenen die ick V. L. stelle / sal wt haer Boeck ghenomen / teghen malcanderen staen.

Ten eersten / waerom wilt ghyluyden dan andere goede Luyden dwingen in haerder Conscientie / om te doen ende te onderhouden dat tegens hare Conscientie strijdende is / ende bouen al verwondert my seer / dat ghy van Trouwen seght in uwen Kercken / ende van uwen Kercken-dienaren.

Uwe tweede Reden is dese navolghende / eñ ghy noempt dese Reden den Negensten Artijckel / genomen wt het Plackaet / ende luyde aldus:

Midts

Midts dat niemant in zijne Conscientie ofte Ghewissen sal worden ghe-inquetsiteert / ondersocht ofte bezwaert / etc.

Ick bidde V. L. beminden Leser / neempt doch wel goede achtingh op dese twee voorghestelde Redens / want het blijckt al hier / dat hy hier de Penne in de handt ghenomen heeft / om die Ghemeente Gods te lasteren / maer het is ghevallen na Gods rechtveerdich Oordeel / eñ den Autheur tot zijn eeuwighe schande / ende ontlastinghe der Ghemeente / die welcke hy meende te belasten / maer dat gheschreuen is / dat moet geschreuen blijuen / seyde Pilatus:

Merckt / het geheel Boeck is steunende op den dwangh der Conscientie / also den Kolwagen is voorghevende.

Die van Groninghen soecken te heerschen ouer de Conscientie haer der Ondersaten / seght ghy Kolwaghen in uwe eerste voorghestelde Reden.

In de tweede Reden / spreeckt ghy de Overicheyt vry van dwangh der Conscientie / Leest die twee voorghestelde Redens / eñ besiet hoe sy met malcanderen ouer een commen / Even ghelijck die de twee oude Susannus boeven / die welcke een valsche getuygheniße ouer Susanna hadden besloten / den eenen seyde: Onder eenen Peere-boom / den anderen seyde: Onder eenen Karssen-boom / Even so ist met v oock toe ghegaen / ghy twee valsche ghetuygen / Men behoort v te beschamen voor alle Menschen / dan Godt heeft v ghedrongen om dit in v achterste Boeck te stellen:

Midts dat niemant in zijne Conscientie ofte Ghewissen sal worden ghe-inquetsiteert / ondersocht ofte bezwaert / etc.

Het stinckt voor alle redelijcke Menschen / eñ niet weerdich / om met sodanighe te spreken / Maer ick sorghde dat het niet Volck genoech en soude ghewetten hebben / ofte ick moeste haer aenwysinge doen / want met dese korte boven verhaelde Reden / stoot ghy v selven met allen uwe schoonschijnende Reden onder de voet / wat hebt ghy al Pampiers

 bekladt/

beklandt / wat hebt ghy die Menschen al Fluyten verkocht/ Ghylunden spreeckt seer veel van Boete te doen / maer vermaent u selven eerst / ende doet Boete / ende betert u leven.

Comende tot onsen eersten Propooste / daer op ick hebbe voorghenomen te antwoorden:

Ghy hebt voorghestelt in een lange Reden / van het trouwen in der Kercken / Ja vā die Kercken-dienaers seght ghy / Eñ ick ben seer verwondert / dat ghy int beghinsel van dese uwe voorghestelde Reden / een verhael doet van dwangh der Conscientie / het schijnt wt uwe Reden / dat ghy een zwaricheyt ofte een dwangh der Conscientie in u selvē hebt ghevoelt / Hoe ist met u (Rolwaghen) wordt ghy banghe van Herten / om dat ghy sorcht / datmē hier oock soude segghen van Trouwen int openbaer inder Kercke / Ja van die Kercken-dienaers / zijt ghy bezwaert om int Licht te staen / wanneer men u oft uws ghelijcken soude bevestighen inden Houwelijcken staet / die Godt in den Paradijs in ghestelt heeft / ende en schaemt u niet die Ordinancy Godts te ghebruycken / eñ dat int Licht is / ist daerom dat ghy twee Autheurs uwen Naem hebt achter ghelaten / om dat ghy int licht niet en durft commen. Het is hoor ick nu wel / ghelijck Christus seydt:

Die zijn wercken duyster zijn / die hat en het licht.

Oft soeckt ghy't weder te brenghen op die maniere van David Jorisz / ende den Coninck van Munster / met u wijt verstroyde kladdebellen Boecken wt te senden / om u veel broeders te maken / ende het Trouwen int openbaer in de Kercke / Ja van die Kercken-dienaers in verachtinge te brenghen / ende de Luyden wijs te maecken / dat het niet noodich en is te Trouwen in de Kercke / ofte van de Kerckendienaers / ende nemen also ongetrout / so veel Vrouwen alst u goet docht / ende alst u goet docht / wederomme senden

mochtet

mochtet van daer sy commen is / ende seggen: ghy en dient my niet / ick en hebbe v niet belooft hoe lange ick v houden soude / eñ daer en zijn oock gheen gheloofweerdige ghetuyghen by gheweest / ick mach van v scheyden alst my believt / die Overicheyt eñ de Predicanten en weten van onse by eencompste niet / dit moet volghen wt v voorghestelde Reden.

Maer oft schoon waer dat ghy (Rolwaghen) dit voor goet kenden / so behoort uwe medehelper beter te weten / dan sulcx wt zijnen monde te laten gaen / oft tsamen te stemmen met den onverstandighen.

Ick moet voorder vraghen so ghy gedaen hebt / waerom en zijt ghy (Rolwaghen) so bezwaert in uwe Conscientie / oft seght ghy't maer andere goede Luyden / Ick verstae als ghy seght andere goede Luyden / dat ghy v selvẽ mede voor een goet Man reeckent / maer overmidts het niet en past datmen voor hemselven is spreeckende / maer het past beter voor een ander / ende reeckenen v selfs daer mede onder / als een van die goede Luyden / daer wilt ghy toch wel by ghereeckent zijn. Seght my doch goede Luyden: waerom ist / om dat v den Rolwaghen wijs gemaeckt heeft / dat het niet int Oude ofte Nieuwe Testament en staet van't Trouwen in de Kercke / ofte van die Kercken dienaers / soo sullen wy besien / oft des Rolwaghens seggen oock ghefondeert is / oft het niet die voorgaende Reden ghelijck en is.

In den eersten / soo moetmen weten wat Trouwen is geseydt / het is vasticheyt beloven / Trouwen vervatet oock vasticheyt / belooft oock Eenicheyt houden / Liefde bewijsen sonder afwijcken.

Voorder seght ghy:

Ghy ghereformeerden / bewijst my wt het Oude ofte Nieuwe Testament waer ghy van Trouwen inden Kercken / ofte van uwe Kercken-dienaren ghelesen hebt ofte een Exempel van dien hebt?

Antwoorde ick v / koopt eerst eenen Bybel / ofte een Testament / ende als dan leest met verstandt dese Reden / ende leert dan vraghen.

Exodi moecht ghy lesen / daer wort dat woordeken trouwen ghebruyckt. Exod. 22.16.

Leest noch in Mattheo / eñ besiet oft daer het woordeken Trouwen / van Christus selver niet en wort ghebruyckt / Matth. 19.9.

Noch moecht ghy lesen van die goede Orden / die de gheloovige hebben ghebruyckt / hoe Joseph met Maria in Ondertrou stonden in de vreese Godts / Matth. 1.

Noch seyt den Apostel Paulus aldus : 1. Corint. 7.10.

Maer den ghetrouden gebiede niet ick / maer den HEere / dat het Wijf niet van den Man gescheyden en worde.

Maer den Apostel Paulus heeft die Ghemeente van Thimotheum vermaent met ons allen int ghemeen / seggende aldus: Thimot. 1.4.

Dat in den laetsten tijden sommighe sullen af vallen van den Gheloove / ende sullen verleydende geesten aen hangen / ende leeren leeringen der Duyvelen / door gheveynstheyt der Leughenspreckers / der welcken Conscientie is / als met eenen brandt Yzer af ghebrant / verbiedende de Houwelycken.

Het is openbaer ghewórden / dat den H. Apostel Paulus niet alleen en heeft gheweest een Apostel / maer oock eenen warachtigen Propheet / want hy heeft dese Prophecije ghesien als van verde / ende nu den tijt vervult is / soo zijn dese boose schalcken comen vraghen / ende als sy gevraecht hebben / Waer isser een exempel van Trouwen in der Kercken.

Ghy afvallighen int ghemeen / ick wijset u nu aen een / hebt ghy gheenen Bybel / so leenter van yemant eenen / ofte compt by my / ick sal u eenen leenen / want ick hoore dat den Heyligen Apostel Paulus u Leugenaers noempt / ende Leeraers der Duyvelen seydt te wesen / van sodanighe Leeringe behoedt ons Godt ende alle Menschen / want ick geloove den Apostel Paulus beter / dan den Kolwaghen.

Noch so zijt ghy Logenachtich bevonden / als ghy seght: Het is een gebruyck der Pausen in gestelt om Ghelts wille / dit seght ghy in de Letter C. int derde bladt.

Och lie-

Och lieve seght my doch eens / wat Paus heeft het ghe-weest die dat in ghestelt heeft / oft waer waren die Pausen ten tijdē Christi ? Den Apostel Paulus noempt v Leugen-sprekers / ende ick bevinde dat het waer is / ten sy dat ghy compt met uwe medehelpers / ende bewijst v segghen.

Seght my doch lieve Rolwaghen / waer in zijt ghy noch meer bezwaert in v Conscientie / ghy hebt doch gehoort dat woordeken / het welcke ghy meenden niet te vinden en was / Trouwe / v aen gewesen is / wat schort daer noch meer aen / oft ist nu om dat woordeken in de Kercke / eñ van de Kerckendienaren.

Hoe ist met V. L. Jan Claessen Rolwaghen / zijt ghy dan soo beschaempt voor de Kercken-dienaers ? O neen / het zijn al mede Menschen. Oft schaemt ghy v in den Tempel des HEEren te comen / om dat uwe wercken boos zijn / O neen / compt met een ootmoedich Herte / want Christus seydt :

Compt alle tot my / die belast ende beladen zijt / Matth. 11.

Biddet met den Propheet David aldus :

O HEEre en straft my niet in uwen thoorne / ende en castijt my niet in uwe grimmicheyt / HEEre zijt my genadich / Psalm. 6.

Ende verschijnt alsoo vry in het licht / ende haet het quaet / datmen inder Kercken / Ja vā den Kercken dienaren moet bevesticht worden / dat brengt die voor gestelde Reden van't Trouwen mede / want als ick v bewesen hebbe wt Godts woort / datmen Trouwen sal / eñ Christus selver dat woordeken Trouwen ghebruyckt heeft / soo moet nootsaeckelijcken volgē / dat de gene die den Evanelio bevoolen is te Prediken / dat die oock het Trouwen bevoolen is / want het is beyde van eenen Godt verordineert / want het is openbaer dat de Apostelen die selfde Orden hebben gebruyckt / want den Apostel Paulus noempt dat eenen eerlijcken staet te wesen / oock so heeft Godt dien staet belooft te zeghenen / Leest

by den

by den Propheet David / segghende aldus: Psalm. 128.

Wel die den HEEre vreest / ende op zijne weghen gaet / Ghy sult v ghe-
neeren met uwer Handen arbeyt / Wel v / ghy hebt het goet / v Wyf sal zijn
ghelijck eenen vruchtbaren Wijnstock ronts om uwen Huyse / uwe kinde-
ren als de Olijfspruyten ronts om uwe Tafel henen / Also wort ghezegent
den Man / die den HEEre vreest / de Heere sal v zeghenen wt Syon / dat
ghy siet het gheluck Jerusalems uwe leef daghe / ende siet uwe kindts kin-
deren vrede ouer Israel.

Hier hoortmen hoe Godt heeft belooft te zeghenen dien
eerlijcken staet / daer den Apostel Paulus van vermelt / eñ
om alsulcken belofte van Godt te ontfanghen / soo moet den
Houwelijcken staet begonnen worden in de vreese des Hee-
ren / want David seyt: Psalm. 1.

Die den HEEre vreest / ende op zijne weghen gaet / etc.

Nu die den HEEre vreesen sal / ende also zijnen Houwe-
lijcken staet begeert te bevestighen / waer sal die anders con-
nen gaen / als in den Tempel des HEEren / om aldaer wt
den mont des Dienaers te verstaen / wat zijnen schuldigen
plicht is / ende als dan den name Godts daer ouer aenroe-
pen / op dat die ghetroude moghen ontfanghen den Zegen
des HEEren wt den mont des Dienaers / het welcke niet
anders en can noch en mach geschieden / dan alleen in de ge-
reformeerde Kercke / Ja oock van haren Dienaren.

Oft wilt ghyluyden hebben ghy Sodomiters / datmen
desen heerlijcken staet die Godt oock belooft heeft te Zeghe-
nen / namelijck als het toe gaet (na den bevel des HEEren)
in der Herbergen / oft ander onbehoorlijcke plaetsen / daer-
men niet den name des Heeren aen en roept / maer ter Con-
trary dien lastert / eñ uwen Naesten met schelden / Lieghen
bedriegen / belast / so veel het v moghelijck is / eñ die dat beste
doen can / zijn de cloeckste geacht. Ick hoor aen uwe spraeck
dat ghy beter te vreden soudt wesen / om aldaer den Staet
des Houwelijcx te aenveerden / Daer zijn noch ghelooftweer-
dige Luyden int leven / daer teghen ghy (Rolwagen) hebt
ghezeyt /

ghesept / ende liet v duncken / dat het v een Eere was / dat ghy verstoecht / dat v mede-broeders haren spot gehouden hadden / met het hoochweerdich Avondtmael des HEEren / het welcke sy spottische wijse hebbē gehoudē in de Herberge / Maer denckt dat het Godt niet ongheftraft en sal laten / die zijnen Naem lichtveerdelijck misbruycken. Leest het derde Gebodt / maer ghy sult nochtans van Godt eens uwen verdienden loon ontfangen. Ghy Ader ghebroetsel / wie heeft doch sulcx opt meer gehoort / het ghene ghylupden aenrechtet / die Sodomiters waren verdraechlijcker als ghylupden zijt / O hoe recht heeft den heyligen Apostel Paulus van v lupden gepropheteert / segghende van die Afvalligen / die de leeringhe der Duyvelen sullen leeren / Ist niet recht ghepropheteert van v luyden / zijt ghylupden niet met v Achte ofte thienen / die van alle andere Volcken zijt wt ghegaen / soo Ghereformeerden als Doopsgesinden / maer denckt dat alle dinck heeft zijnen tijt. Het is met v al vryheyt der Conscientie / als ghylupden al doet het ghene v belieft / eñ lastert also den ghenen / die uwe boose Conscientie ontdecken / ende den Mensche also waerschouwen van uwe Beliamsche leer / als gedaen heeft die vrome Overicheyt / eñ oock den geleerdē Canninus / die v boos wesen af-schildert / daerom vraecht ghy in de Letter D. in het 4. bladt / onder ander woorden :

Waer in heeft uwen Meester Calvini zijnen grunt / ist niet met der spaensche Inquisitie ende haers gelijcken / is hy niet geheel Papist in desen deele /

Antwoort metten kortsten. Den grondt Calvini / en is niet te wederleggen / Ja het ghene ghy aengewesen hebt wt die Institutionem Calvini / dat hebt ghy met onrecht ghedaen / eñ en can so niet bevonden worden. Can oock eenen knecht met recht zijnen Meester leeren / Ja als die Sterren des Hemels / eñ het zandt aen der Zee te tellen is / dan sult ghy (Rolwaghen) den gheleerden Johannus Calvini / zijn dwalinghe aenwijsen connen / Ja soo daer yemant wat verstandts heeft by die Neutralisten / ofte ander ghezintheden /

Ja maer soo veel verstandts en heeft in zijn geheel Lichaem/ als den voornoemden Calvini in zijn cleynste lidt zijns vingers heeft gehadt / dien ist nu tijt dat hy op trecket/ ende berispe zijne Boecken / het sy Instutionum / oft de Hermonije/ ofte andersins / begint vry. Maer dat ghy hem by den hayr treckt / so hier so daer / dat selue can oock den Duyvel doen/ doen die tot Christus quam om hem te tempteeren / eñ wiste oock te seggen watter gheschreven stont / maer het was weynich tot zijnen voordeel. Daerom weest ghedachtich / daer staet int Neghende Ghebodt: Ghy en sult gheen valsche getuychenisse spreken teghen uwen Naesten.

Tot besluyt een Vraghe ghestelt.

Wat is te segghen Neutralisten?
Sy en zijn noch Geusen / noch oock Papisten /
Noch Doopsgesinden/ noch oock geẽ Christen/
Wãt men inder Schrift vã haer noyt en wisten.

V.

TEn vijfden / so voert ghy in die Heeren Staten des Landts / als tot uwer Defency / eñ laet v dunckẽ/ dat ghy daer mede v condt beschermen / maer voorwaer segge ick v / ghy Munstersche Blaesbalck / doet die Edele voorsienige Heeren Staten des Landts een groote Oneere aen/ dat ghy in v boos voornemen haer durft noemẽ / als oft sy souden begeeren soodanigen Vryheyt in te voeren gelijck als ghy in voert alle vreemde Godsdiensten te plegen / ende

tot te

toe te laten elck zijn begeeren / Het is segge ick noch eenmael die Edele Heeren Staten des Landts groot ghewelt op gedrongen / ende en is oock haer Ampt niet / maer het is recht contrary allen v voorgheven. Aensiet verscheyden Placcaten / die de Edele Heeren hebben laten verkondighen / so hier als op andere plaetsen / ende daer mede verboden alderhande Afgoderije / Ja hebben haer bethoont als hier voor mach ghesien worden aent Vonnis ouer den wreeden Echt-mijder Jan Jacopszoon van Harlingen / waer in die wijtvermaerde Edele Heeren Staten haer hebben bethoont / niet als Liefhebbers van verscheyden Seckten / maer als oprechte Voesterheeren des Vaderlandts / soeckende die Ondersaten te bevrijden van alle zwaricheyt die daer souden moghen ontstaen wt het wreede Echt-mijden ende dergheliicken Leeringhe. Maer ghelijck ick V. L. beminden Leser / noch sal thoonen het Vonnis / het welcke die voorsienighe Heeren hebben wt ghesproken ouer eenen ghenoempt Caspar Coolhasen / daer in die Edele Heeren Staten des Landts hebben voorsien die grooten schade die welcke den voornoemden Caspar binnen Leyden / ende in meer andere plaetsen dede / Ja sy hebben die Eenicheyt der Gherefoormeerde Kercke gesocht so veel het haer moghelijck was om doen / ende daerom wtghesonden hare Ghecommitteerden / om die saecke te mogen Remedieeren ende te ondersoecken / wie daer recht ofte onrecht soude moghen hebben / ende den Recht-hebbende tot zijn rechte Prosseduere mochte commen / ende den Onrecht-hebbenden oock ghestraft mochte worden naer behooren. Soo dan die Commissarisen van weghen die hooge Overicheyt die saecke met ernst ouer ghesien ende gehoort hadden / soo is nu gevolcht dat hier naer volcht / Leest met aendacht.

Hier staet het Vonnis der Heeren Staten ouer Caspar Coolhaes.

DE Staten van Hollant ghehoort hebbende, vvt rapport van haerlieder
ghecommitteerde, meesters Geeraerdt van den Wijngaerde, en̄ Lenaert
Casenbroot, Raden ordinaris van den Hove van Hollandt, Adriaen
Wensen, Pensionaris van Dordrecht, ende Willem Bardesius Borghemeester
der stadt Amstelredam: dat syluyden achtervolgende haerlieden last en̄ Com-
missie, van de Gedeputeerde van de Kercke Christi verstaen hebben, dat Cas-
parus Coolhaes in den Synodo tot Middelburch gehouden, ten vollen is ghe-
hoort op de aenvvijsingen van de dvvalinghen, die in zijne Boecken zijn be-
vonden: ende mede verstaen hebbende, dat in de Censuren, die op den voor-
ghenoembden Synodum teghens den voorghenoemden Casparum Coolhaes,
(overmidts zijne ongehoorsaemheyt) zijn geoordeelt ende vvtghesproken, te-
gens de vvterlijcke ordre Politijcke niet en is ghedaen nochte ghedecerneert:
Hebben die Staten voorghenoemt verstaen, en̄ verklaert, dat die van de Kerc-
ke Christi in Synodo op de voorghenoemde Censuren teghens den voorghe-
noemden Coolhaes sullen moghen procederen, sulcx, als sylieden naer Godes
leere ende vvoorde bevinden sullen te behooren. Besonder also de voorghe-
noemde Coolhaes verclaert heeft, niet eens ghesint te zijn inder leere Christi
met die van de ghereformeerde Kercke: Niet teghenstaende de selve Coolhaes
hem daer voren in valschen schijne als Leeraer heeft ghedragen en̄ gehouden.
Waer door de Magistraten der stadt Leyden teghens den voornoemden Cool-
haes tot vvterlijcke straffe mede sullen procederen, sulcx als na rechte ende re-
dene sal behooren. Ende hebben de Staten voorts verclaert en̄ gheresolveert,
dat den voorschreven Coolhaes voortaen ophouden sal van alle voordere Pre-
dicatien int heymelijck en̄ openbaer, ter tijdt toe, de selue met die voornoem-
de Kercke Christi sal zijn gereconciliceert, en̄ by den selven tot den voornoem-
den Predick-ampt vvederomme sal zijn toeghelaten. En̄ den selven Coolhaes
scherpelijck belast, egheene zijne boecken nochte geschriften meer vvt te ghe-
ven, ende dat de vvtghegeven boecken sullen vvorden opgehouden, en̄ ghe-
supprimeert, ten eynde de selfde niet voorder en vvorden verkocht nochte ge-
semineert. Ende op dat alle voordere schandale ende onverstant binnen Ley-
den inder Ghemeynte Christi mach vvorden verhoedt, ende vvech genomen:
sullen die Staten (volghende t'versoeck van die van Leyden voornoemt, die
handt daer aen houden: sulcx oock by den Staten aen de ghedeputeerde van
de Kercke Christi is versocht, ende by hen belooft: dat D. Wernerus Helmi-
chius Predicant tot Wtrecht, in dienste van den Predick-ampt tot Leyden
mach getrocken vvorden: oft ten minsten voor zeeckeren tijt, tot dat de selve
van Leyden van eenen anderen bequamen Leeraer ende Predicant ordentlijck
sullen vvesen voorsien. Ghedaen in den Haghe onder t'seghel van den Staten
voorsc. hier op ghedruct, den vierden Decembris D. M. Lxxxj. Onder stondt
geschreven,, Ter Ordinantie van de Staten,, By my,,

Ende was onderteeckent. De Rechtere.

Ende was onder opt spacium ghedruckt t'Segel der Heeren Staten in rooden Wasse.

Siet nu toe (Rolwagen) oft ghy noch die Heeren Staten tot uwe Defencie nemen sult / hoe sy Oneenicheyt vyant zijn/ condt ghy hier wt speuren. Wat hebt ghy (Jan Claessen Rolwaghen) nu ghewonnen / dat ghy't soo lange ghemaeckt hebt met v lasteren eñ schelden / dat ick veroorsaeckt hebbe geweest / om een yegelijck te moeten seggen ofte schrijuen / het ghene lange stil heeft gheweest / Doch noch sal ick wat in de Penne houden / oft het weder te doen waer / dat ick dan oock noch wat wonders in te brengen mach hebbẽ/ het welcke nu noch verzweghen wort / Ick en can v soo leelijck niet makẽ alst wel behoort/ verhopende dat ghy v noch eens sult bedencken / ende also af laten van v lasteren / het welcke v niet en betaemt.

VI.

TEn sesten / stelt ghy die Overicheyt een Wet voor / eñ seght: Waerom en soude die Overicheyt niet lijden in eender Stadt te moghen woonen / die niet van hare Religie en zijn / ende haer nochtans begheven buerlijck ende borgerlijck te draghen/ waerom en soude dan een Overichept die voor haren Persoon / een Christgeloovige is/niet dulden ende lijden sodanighe / die van haerder Religie niet en zijn.

Antwoort: Dese vraghe is seer ghelijck eenen Beedelaers ouden Rock / die van alle Coleuren by een gheraept is/daer de Luyden somwijlen van twisten/van wat Coleur hy eerst ghemaeckt is/ also is dese vraghe oock by malcanderen gheraept/ datmen ten laetsten niet en soude connen daer op antwoorden / door dien dat het geen een vraghe en is / maer verscheyden vraghen / soo sal ick dat beantwoorden in vier deelen / om bequamelijck te moghen verstaen / wat ghy ghevraecht hebt.

I.

Ten eersten/ so stelt ghy uwe Overicheyt die v van Godt is gegeven / een Wet voor/ hoe sy souden regeeren / het welcke v niet toe en compt te doen / want de Overicheyt is ons (als den Apostel seyt Roman.13.) ghegeven tot beschuttinge eñ bescherminge der goeden / eñ tot straffe der boosen / soo wie die macht wederstaet/die wederstaet Godts ordinantie/ ende diese wederstaet / die sullen het Oordeel teghen haer selven nemen / want die Oversten en zijn niet te vreesen den genen die goet doen / maer die quaet doen. Alsoo stelt ons den Apostel Paulus voor oogen / ende seyt: Wie die macht wederstaet/ die wederstaet de ordinantie Godts / maer hoe ghy die ordinantie Godts wederstaet / moecht ghy v selven bedencken wat grooter Sonde ghy (Kolwagen) hebt begaen door v lasterẽ eñ schelden over uwe Overicheyt / Ja met liegen / bedriegen achter haer / Ja by alle Menschen so leelijck te maken alst v mogelijck is / Jck segge dat die van Ninive die Sonden niet en hebben begaen teghen haren Coninck/ die nochtans een volck waren / eñ die Godt door den Propheet Jonas liet aen segghen: dat Godt hare Stadt wilde om keeren in 40. daghen / ten ware dat sy haer bekeerden/ Daerom houdt op eer het woort te laet / ende denckt dat den Apostel Paulus seyt: Diese wederstaet / sullen dat Oordeel teghen haer selven nemen. So dan / denckt vry / dat v niemant hier en Oordeelt / maer dat ghy't rechtveerdich Oordeel Gods over uwen Hals treckt / daer mede ghy geoordeelt sult worden. T'is waer / het schijnt somwijlen/dat ghy haer prijst / maer ghy zijt haer inder daet vyant / als genoech gesien wort in v opdringhen der Leughenen.

Daer en is ter Werelt gheen meerder pijn/
Als vrient te schijnen / en vyandt te zijn.

Ten

II.

Ten tweeden/ het schijnt aen v stout spreken / dat ghy al- reede bewesen hebt / dat sy niemant en souden willen lijden/ die van hare Religie niet en zijn / maer dit ist / dat ick voor verhaelt hebbe/ dat het v nimmermeer en sal ontbreecké aen Leugenen by te setten/ tot belastinge uwer Overicheyt / daer zijt ghy seer fijn af / maer ghy en spraeckt so niet dencke ick wel / doen ghy v Borgers Eedt deedet / ende doen ghy ver- sochtet om Maeckelaer te moghen wesen/maer hoe ghy dat na compt / sal Godt oordeelé. Het is als ick vhaelt hebbe/ dat den godloosen hem niet en laet straffen maer weet hem altijt te behelpen met ander Luyden exempelen in zijn voorneme.

III.

Ten derden / so ist een groote ongeschicktheyt / Ja onge- hoorde dingen / dat een Overicheyt een Christgeloovige sal zijn voor haren persoon alleen / het is strijdich teghen Godes woort / als voor genoech bewesen / maer om uwe dwalinge te houden staende / soudet v so best te passe comen / want ter- stont daer na seght ghy :

Waerom en souden sy niet dulden ende lijden/ die van haerder Religie niet en zijn.

Al oft ghy seggen wilde / wat gaet het die Overicheyt aen wat de ghemeene Luyden voor een Religie hebben / als die Overicheyt voor haren persoon alleen een Christgheloovige is. Ja (Kolwagen) condt ghy de Overicheyt dat so inbla- sen met uwen Behamschen Blaesbalck / dat sy maer sorghe droegen voor haer selven / eñ niet voor het ghemeene Volck/ ofte voor de Religie/wat grooter Meester soudt ghy v selven dan achten / om al te moghen doen het ghene v goet dochte/ ende de Overicheyt het gemeene Volck (na v seggen) lieten henen dwalen / als eenen hoop schapen die geenen Herder en hebben / ende en weten dan niet / waer sy haer keeren sullen/ om van die Wolven te moghen bevrijdt worden / Doch t'is genoech geseyt van het Ampt der Overicheyt. Tot een be- sluyt opt derde.

Can het Vuyr sonder warmte wesen/ Can het Water

H sonder

sonder nat zijn wesen / eñ het schijnen der Sonne souder licht wesen / so can die Christelijcke Overicheyt voor haren persoon allẽ een Christgeloovige wesen / Moet niet eenẽ boom bekent zijn aen zijne vruchten.

IIII.

Ten vierden / so vraecht ghy: die haer begeerẽ buerlijck eñ Borgerlijck te dragen / eñ vã uwe Religie niet en zijn / ofte die niet met v in eener Stadt ofte Dorp en soudẽ mogẽ woonẽ.

Antwoorde ick: Ja sy en trouwen / maer let eenmael wat ghy gevraecht hebt / oft wat te segghen is: Buerlijck ende Borgerlijck / dat is so veel geseyt metten kortsten: hem redelick eñ vreedsaem / sonder lasterẽ / Ja de Overicheyt gehoorsaem te zijn / met alle Eerbiedinghe ende onderdanicheyt te bewijsen / sodanigen is men schuldich te lijden / eñ haer en is sulcx noyt geweygert / maer te doen wat sy willen / Ja dat in Godts woort geen plaetse en heeft / dat wort haer verboden. Neempt een exempel aen Caspar Coolhaes / wat hem van die Edele Heeren Staten des Landts verboden is / namelijck zijn ongefondeerde Leere op te houdẽ / maer noyt wt dẽ Lande moest treckẽ / dat en is hem noch oock niemãt verbodẽ noch vã Overicheyt / noch van Predicanten het Lant te moeten ruymen die Borgerlijck begeeren te levẽ / maer het is den aert der Christenen die te lijden / maer niet den genen / die alles doen dat haer belieft.

VII.

Ten sevensten / seght ghy als eenen onbesneden vã Herten / Ja eenen grouwel in alle redelijcke Menschen ooren / dat den Zegen des HEEren soude op houden / so die Overichept al hier souden willen regeeren als die van Groninghen begonnen hebben.

Antwoort: Het staet noch te bewijsen / dat de Overicheyt van Groninghen Godlooselijck souden regeeren / daer door den Zegen des HEEren soude mogen ophouden / maer den Zegen des HEEren soude eer ophouden / wanneer men

die sonde

die soude toe laten die leeringhe der Duyvelen / die den Rolwaghen met zijn Consoorte soeckt in te voeren. Waer is oyt gehoort in Godts woort Neutralisten leeringe / Ja vry wt te spreken / het is so veel ghesept / als niet met Godt / noch niet met den Duyvel/maer Gods woort leert ons contrary/ ende sept Christus niet: Wie niet met my en is / die is teghen my. Wat zijn sy / die niet met Christus en is / die is met den Duyvel / ofte daer moesten dry weghen zijn / soo is dan die regeeringe van Groninghen / ende dese onse Steden (wanneer men het quaet strafc) niet die oorsake / daerom Godts Zegen op soude houden/ maer die Neutralisten zijn oorsake daer van / dat Godt ons niet en soude zegenen / om onse ongehoorde vreemde Leeringhe wille / beminde Leser / merckt doch dese plaetse aen / want den Rolwagen stelt alle hoochmoet / Ja hoverdije / Ja het bouwen van 7. hondert cierlijcke Huysen / met twee nieuwe Sluysen. Den oorspronck vā Godts Zegen / seght hy: So men Afgoderije wilde verbieden ende niet toe laten die vreemde Exercitien / soo sullen die cierlijcke Huysen op houden te bouwen / zijnder juyst seven hondert cierlijcke Huysen gebout / hoe veel hondert oncierlijcke Huysen moghen dan daer ghebout zijn / seght my dat Jan Claessen Rolwaghen / oft en hebt ghy die niet ghetelt/ ghelijck ghy die andere gedaen hebt/ ghy zijt ghewent al omhooch te kijcken in die groote Huysen / ende hebt die cleyne vergeten te tellen/ overmidts daer gheen Cooplupden in en woonen / die so veel Pepers verkocht hebben als ghy v beroempt / Maer het is wonder dat ghy daer niet by en stelden hoe veel daer aen ghewonnen was/ dat moet V.L. vergeten wesen daer by te stellen / want het ghemeene Volck is daer doch aen ghelegen. In somma: Jan Claessen Rolwagen/ het is beter te stijf gheblasen als den mont verbrandt / dat hoore ick wel/ Doch alle dese weldadē sullen ophouden (sept onsen Jan Claessen Rolwagen) soo men die Afgoderije verbiedt/ also stelt Jan Claessen dien hoochmoet / Ja alle boosheyt toe te laten / Den oorspronck van Godts Zegen seght

H ij. hy niet

hy niet alleen in zijn ghedruckte Boeck / maer oock met den mont bekent: O dwalinghe der Sodomiten / wanneer sult ghyluyden vervult hebben die mate uwer Ouderen / eñ ophouden met u bouwen aen den Toren van Babel / is uwe verwerringe noch niet hooch genoech ghecomen / ick dencke dat ghy hier mede sult ten eynde bouwen / want uwe grouwelen zijn so groot/dat alle redelijcke Menschẽ van dit voorstel een af-grijsen hebbẽ daerom oock niet noodich hier van lange te spreken / dan leest den Lof-sanck Maria / die sal u genoech aenwijsen / waer ouer den Zegen des Heeren is / eñ hoe Godt Abraham heeft ghezegent / Ja oock den pacientigen Job is seer overvloedich gezegent / Niet wt verdienste/ maer wt louter genaden eñ barmherticheyt/als noch op den Dach van heden ons hier in dese teghenwoordige Landen zegent met veelderhande weldaden die de Menschen onwtsprekelijck sien / Ja ontallijcken eñ onverdient / daerom laet ons al tsamẽ vernederen voor die hooge majesteyt Gods / eñ bidden met die Niniviten/dat Godt onse Steden die oock so vol boosheyt zijn / niet en wil om keeren / eñ ons verdelgen om de boosheyt des Volcx wille / wãt men hoort de goddeloosen den Name des HEEren so lasteren / dat het onverdrachlijck is/ daer den Rolwaghen wel een Meester van is / seer constich int Liegen eñ schelden teghens die Overicheyt.

VIII.

TEn Achtstẽ / seght ghy dat wt het Placcaet moet volgen Bloetvergietẽ: overmits die goede Luyden niet en willen na laten hare Exercitie / noch inder kercken te trouwen / noch laten Doopen / eñ sullen als dan moeten gestraft worden als moetwillighen / eñ niet om haer geloofs wille / (seght ghy Rolwagen) maer ten heeft u noyt aent segghen ghemist / maer wel aent bewijs.

Ten eersten seght ghy: dat wt het Plackaet moet volgen Bloetstorten. Jck hoore u wel seggen: dat daer Bloetstortẽ wt volgen moet / maer ghy en hebt dat noch niet bewesen/

maer

maer ick verstaen nu aen uwe Reden seer wel / dat ghy in de
plaetse vã die Overichept van Groningen mocht sitten / dat
het dan volgen soude / want v Herte is met Bloetstorten be-
deckt / dat hoortmen wel aen v spreken / want daer't Herte
vol van is / daer spreeckt den mont van seyt men voor een ge-
meen spreeckwoort. Dat ghy voorder seght: Ja het moet
volgen / overmits die goede Luyden hare verbodẽ Exercitie
niet na latẽ en willen / Ja Jan Claessen Rolwagẽ / ick hoore
wel aen v spraeck / ghy soudt die Overichept so lange soeckẽ
te rollen / tot dat sy verdrietich werdẽ / Men seyt int gemeen /
datmen eenen Hondt so lange tarcht / tot dat hy eens byt / eñ
dat selfde is uwe meyninge / oock wilden v alle de Luyden
na volgen / ghy soudt haren Capiteyn wel begeeren te zijn /
overmits ghy sulcx eerst wt geeft / Ja Jan Claessen doet also
eñ weest vry een Capiteyn der Rebellen / maer siet toe / want
die Overichept heeft een straffe bereyt / die sonder bloetstor-
ten ghescheiet / hebt ghy dat niet ghelesen int Plackaet van
Groningen / hoe: ick meende dat ghy't schier al van buytẽs
cost / maer nu hoore ick aen V. L. wel / dat ghy die botte
scholieren slacht / dat ghy oock al dickmaels v Lesse over-
slaet / eñ seght daer in die plaetse: het ghene ghy best condt
onthouden / Bloetstorten dat condt ghy wel onthoudẽ / maer
te Water eñ te Broode gheset te worden als Rebellen / dat en
condt ghy niet onthouden / want daer staet: als ick v segge /
maer en hebbe v noyt daer vã hoorenseggẽ / daer aen canmen
hooren / dat ghy wat soeckt te kijven. Daerom Jan Claessen
onthoudt v Lesse beter / oft ghy en moecht niet bestaen tegen
uwẽ Meester de Overichept van Groningen / die ghy soeckt
wijs te makẽ / ja oock alle Menschẽ / dat wt hare regeeringe
moet volgen bloetstorten / Denckt vry Jan Claessen / die het
Vonnis gewesen hebbẽ over Jan Jacopszoon van Harlin-
gen / ende dat sonder bloetstorten / Ja oock hebben die van
Groningen een goede Remedie daer tegen verordineert / eñ
noch middelen vinden sullen / om de Rebellen te straffen na
behooren / sonder volt mijnen raet. Maer Jan Claessen / ick

 verwon-

verwonder my seer/als ick v aensie oft hoore spreken. Ten eersten: als ick v aensie / ja op uwe kleederen sie / soo dencke ick / dat ghy een Man zijt/die wel een goet verstant behoort te hebben / als de Luyden toe compt die altijdts ter Borsen gaen / maer als ick v hoore spreken oft lese v schrijven/ so bevinde ick/dat ghy eenen Prockereur zijt van de Rebellen die ghy hier voor spreeckt/ want eerstmael spreeckt ghy voor die de Luyden/ ende hebt voor haer gevraecht/ oft niet in eender Stadt en souden mogen woonen / die niet van de Ghereformeerde Religie en zijn/eñ haer nochtãs begeeren Borgerlijck te dragen / Daer op is v geantwoort: Ja / maer denckt eenmael wat ghy al vraecht borgerlijck begeerẽ te dragen / seght ghy: Jck geve nu een jeder te bedencken / wat dat te seggen is? Eñ daer teghen compt ghy die selfde goede Luyden invoeren als Rebellen/eñ seght: dat sy haer verbodẽ Exercitie niet en willen laten / hoe dat met den anderẽ ouer een compt mach elck oordeelen / oft dat Borgerlijck dragen is te rebelleeren tegen haer Overicheyt. Ja seght Jan Claessen Rolwagen (als haerluyden Voorspraeck): het is strijdich tegen haer Conscientie. Antwoort: Jck geloove dat waer is/ onse Magistraten straffender oock somwylen / diet niet met hare Conscientie en Accordeert / maer souden die Magistraten een yegelijck vragen/ wanneer sy haer rebellich stelden / als Jan Claessen Rolwagen hier voor stelt / oft de straffe die daer berept is: oock met haer Conscientie over een comt? Jck denck wel neen/ maer die Magistraet gaet metter saecken voort na behooren / gelijck die oock niet en hebben gevraecht / die tot Amsterdam haer Conscientie sochten te bevrijden met den Swaerde/ daer van moet ick v een weynich verhalẽ / hoe sy oock gesocht hebben vryheyt der Conscientie.

Jnt Jaer ons Heeren 1521. zijnder aen een Reviere genaempt Sal in Sacksen/ opgestaẽ sommige oproerige gastẽ/ onder de welcke den voornaemstẽ was Niclaes storck / desen hadde droomen eñ predickte voor de waerheyt sommige gesichten eñ openbaringẽ / die hem als hy seyde: van Godt wt dẽ Hemel geschiet warẽ/ namelijck dat daer een nieuwe Werelt zijn

relt zijn soude / daer in die gerechticheyt woonen soude/ ende derhalven alle godloosen eerst moesten vāder Aerden wt geroeyt zijn met alle godloose Princen eñ Overicheden / eñ sy hietense alle godloosen / die vā haerder Seckte niet en warē. Wt dese Schole is voort ghebroet Thomas Munseres/ die dese Leere seer heeft gevordert na zijn vermoghen / als Jan Claessen Kolwagen nu oock doet/ eñ dat al onder den naem van vryheyt der Conscientie / Ja hebbē dese hare dwalinge bevesticht na haer vermogē / seggende: de Christenen moetē alle dinck vry hebben / ja oock de Vrouwen. Noch so seyde Munserus: dat hem vā Godt geopēbaert was/dat alle hooge Potentaten eñ Vorsten vernedert werden / ende dat hem Gedeons Swaert was gegeuē tegē alle Tyrannen om daer mede de waerheyt te bevrijdē eñ te beschermē/ welck Swaert sy oock mede brochten by haer broeders tot Amsterdam / eñ stelden al hier haer Swaert te werck / gelijckmen sien mach tot een eewige memory op het Raethuys in schilderije/ maer doch vast hier in dese stadt so verde gecomē onder het decksel vā vryheyt der Conscientie / dat die Reden vā Jan Claessen plaetse heeft gekregen / namelijck dat daer bloetstortē is gevolcht / door den grooten Oproer die de broeders maeckten met hare bloote Swaerden op der straten/ dā doch die Overicheyt hebbēt so veel het haer mogelijck was/ gestilt sonder bloetstorten / maer hebben die broeders al met de beenen opwaerts gehangen na haer verdienste. Maer denckt hoe die broeders doen in haer Conscientie gedwongen zijn geweest/ datmense so opgehangen heeft om haer geloofs wille / Wat hebben sy doch yemant te kort gedaē/ sy en sochten doch anders niet dan vryheyt der Conscientie / maer men heeft haer dat niet toe gelaten / gelijckmē ons nu noch soeckt te verbieden onse Exercitie / t'is waer Jan Claessen / ghy by namen zijter qualijcken aen / om dat ghy niet en moecht doen het ghene dat V. L. goet dochte.

Tot een besluyt. Laet ons verscheuren hare banden / ende van ons werpen hare Zeelen / Psalm. 2.

IX.

TEn Negensten seght ghy: hier ist klouwen met den draet / eñ ghy houdt u selven als oft ghy wat besonders vā de Gereformeerden gehoort mocht hebben / maer ghy hebt u een Gereformeerden tegen gestelt met een alsulcken Antwoort als ghy geern hoort / den anderen Man den Gereformeerdē met dē Hollander so ghyse noemt, zijn doch van V. L. selver gestelt / waerom verblijdt ghy u dan / wanneer ghy hoort dat sy yet seggē dat u behaecht / hoe soudē sy yet in brengen connē dat V. L. niet behagē en soude / door dien sy door uwen eygen mont al spreken / oft slacht ghy den Zot / die tegen zijn eygen schaduwe sloech / eñ was daer over verblijt / overmits hy sach / dat hy dē slach gewonnen hadde / eñ dat hy geen slagē weder en kreech / waer wt hy besloot / dat niemant teghen hem en durfte slaen om zijnder cloeckheyt wille / so ist oock met u Jan Claessen Rolwagen / want ghy verblijdt u selven.

X.

TEn thienden / so stelt ghy den Neghensten Artijckel soo ghy seght: noch eenmael voor / ende stelt dien in deser voeghen als hier volcht / ghenomen wt het Plackaet seght ghy:

Dat gheen ander Religie en sal toegelaten worden / dan die nu tegenwoordich in de gheunieerde Provintien openbaerlijck geexerceert wort / midts dat niemant in zyne Conscientie en sal worden ghequetzeert / ondersocht / ofte bezwaert te zijn.

Eenen Logenaer moet een dobbele memorie hebben / oft anders wort hy dickmael beschaemt / op dat zijn eerste Reden niet en is als de laetste / bid daerom dē Leser / dat hy met lanckmoedicheyt wil aensien in het Boeck genaemt Tsamensprekinghe, over het Regireus Placcaet van Groninghen, eñ voorder staet daer op van nieus oversien eñ verbetert / dat Boeck hebbende: soeckt het 3. bladt van achter af / daer sult ghy vinden het ghene ick hier voor gestelt hebbe van den 9. Artijckel. Leest met aendacht / eñ besiet dan wat Ian Claessen Rolvvaghen, al wtgerecht heeft met zijn Hoofbrekingh: Eñ wat hier noch aen Resteert / sal op een ander tijt verklaert worden / want den tijt was te kort. Vaert vvel.



FINIS.